

KA KITAB KHASI KABA SAW

KA KITAB KHASI KABA SAW

DA

KA PISIMON JAID DK HAR

KA EDITION BA-SAN

(Ba la Pynthymmai)

SHILLONG

BA PYNMIH NA RI KHASI PRESS

1976

All rights reserved

KA DOR RS. P

FIRST IMPRESSION	.	1955
SECOND	..	1957.
THIRD	..	1960
FOURTH	..	1966.
FIFTH		1976

JINGKDEW

	Sla
U Nongkitnong duh bainong ...	1
Ka Jingduwai ka Ri (<i>Poem</i>) ...	5
Shaphang kaba thung Syiem Jaintia ...	7
Shaphang ki khun sim ...	13
Shaphang u Myrsiang kylla rong ...	17
U Syiar (<i>Poem</i>) ...	21
Ka Mahabharat ...	23
Ki Matlah sawngut ...	29
Jingshai thymmai (<i>Poem</i>) ...	32
Shaphang ka dud ...	34
Titpu (<i>Poem</i>) ...	37
Shaphang ka leilieh ...	38
U Patsha Persia ...	43
Shijur ki Tymmen (<i>Poem</i>) ...	45
Ka Khana na ka Ramayan ...	49
Shaphang u Nongthainjaiñ ...	54
Ki lyoh ka miet basngur (<i>Poem</i>) ...	58
Shaphang ka Shini ...	60
Ka Arabia ...	63
I Snein Pynioo (<i>Poem</i>) ...	68
U Maw hapdeng surok ...	69
Ka Synrai (<i>Poem</i>) ...	74
U Socrates ...	75

			Sla
Ka jingiathuhkhana shaphang ka			
Khynnah kynthei	78
Ka jingthwet lynti jong ki Nongsepngi			
ban wan sha mihngi	80
Jingrwai burom ia la ka Ri (<i>Poem</i>)	84
U Bniah bad u Tip	86
U Subhas Chandra Bose	90
Ka jingkyntu ban iaineh kawei (<i>Poem</i>)	96
Sawngut ki Myntri kiba stad	97
U Sankardeva	103
Nongrep (<i>Poem</i>)	111
U Bamon bad ki Nongtuh laingut	116
Kyrhu (<i>Poem</i>)	118

SCHOOL SECTION

reference
not to be lent out

U NONGKITNONG DUH BAINONG

Ha kawei ka sngi ĩewduh, uwei u nongkit-
nong uba dang wan sha ĩew u lap ba pyn-

mareh kulai
ki mem ki
sahep ha
madan Um-
khrah. U

itynnad ia ki bad u i skuiñ ba da kumno u
ruh un ioh kulai ban pynmareh kai kum ki.
U wan thiah sha ĩingbasa ha Mawkhar, hangta
ruh u pyrkhat tang ia ki kulai.

Ynda kum lashai mynstep u iashem kawei
ka nongkhai. Ka anong umphniang shi khra
ba un leit kit sha Sohiong. Ka iakut ka bai-
nong shi tyngka. U nongkitnong um klet shuh
ia ki kulai.

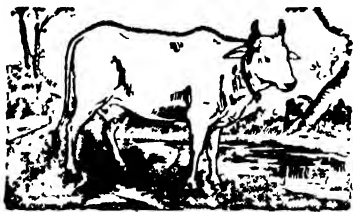
Katba u nang iad ia ka lynti artad artad
bad la u khra kum umphniang
u pyrkhat ba la shibit ha Soh-
iong tad u ioh bainong un leit
soit sha ĩew Langstieh kaba
ha Mawiong, un bam khaw ser
shipiah, un thied kawei ka

syiar nongwei ba kha pylleng bha, shipiah. Ynda ka kha pylleng un pynpdem, tad ka puh khun un die baroh, hangta yn lang kumba san tyngka. Da kine ki san tyngka un thied kawei ka blang.

Ynda kha khun ka blang un die noh ia ka kmie blang bad ki khun bad thied noh da kawei ka masi. U poi ha Umdiengpun, u ia shem ia ki paralok kiba wan kitnong saheb na sha Mawphlang. "Na shano me wan lok?" ki kylli. Um lap ba tip briew ba u dem mut dem pyrkhat eh ia kata baroh, u ong kynsan "Nga thied masi!"

Kita ki lok ba iashem ki sangeh bad ki ong. "Balei! me lam-wir?" Hangta u kyndit briew bad u ong, "Hei em, nga wan na sha Laban." Hangta ki ia bam kwai bam tynpew shiphang, ki lok ki sa wan sha Laban, u u iaid noh la ka lynti.

Tad ia lait bad ki lok mar shi kijat u poi pa poi pat ka jingmut sha kata ba u

sdang nyngkong. U pyrkhath ba tang kha khun masi un die noh pat. Ha kane ka por u la poi ha shuwa Sadew. Ia shem sa kiwei pat kiba ithuh ithaw ki ong, "Me wan shano?" "Nga die masi," u jubab. Kita kim ia kylli bniah eh, ki mut lehse shisha u wan die masi na sha Laban bad ki iaid la ka iaid noh.

Uta u iaid la ka iaid, u shu dem mut li diap shaphang ki kulai. Hamar ba u poi ha jihgkieng Marbisu la poi ka jingmut ba la lah die noh ia ki masi, u thied bujli da u kulai bad pynmareh kum ki mem ki saheb ba u iohi ha madan Umkhrah.

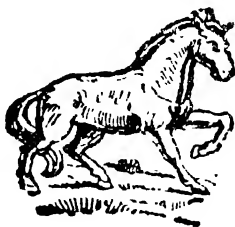
Hamar pdeng jingkieng Marbisu u ia shem bad ki kynthei Mawphlang kiba wan Laban. "Phi wan shano ñ?" ki kylli. Hangta hamar ba leit poi ka jingmut ba u pynmareh kulai u kren kynsan, " Ho ! Ho ! Ho ! nga pynmareh kulai," u kynjih artad kynthuit kynthuit. U kum umphniang u hap kynsan phew na ka met jong u hapdeng jingkieng, u pait phiaw. Kita kiba iashem ia u ki phet iap phet im ki mut ba u la lamwir. U pat ia lade u sangeh dheng, um tipbriew shuh shiphang u shong noh khop.

Ynda sa katto katne leit lap sa ka trai

umphniang ka kylli ia u, “Balei?” U kren hiaw-hiaw u ong, “A ! lap ka jingbieit, nga mut kumba shong kulai tip ma nang shong kulai u khra umphniang halor ka met jong nga, u hap noh la pait.” Ka trai kam nang ong kumno kumno ruh ka leit noh sha Sohiong. Hadien u hap buria ia ka luksan.

Jingkylli

1. *Balei u nongkitnong u kwah ban thied kulai ?*
2. *Da kino ki lad u pykhat ban lah ban ioh thied kulai?*
3. *Thoh ka jngiathuhkhana “U” Nongkitnong duh bainong.”*
4. *Batai bad thaw sentence ia kme ki ktien: skum, ũngbasa, bam-khawser, bupli, kynthuit, kynsan-phew, phiaw, dheng, hop, hiaw-haw, buria, luksan, diap, artad-artad.*
5. *At ki ktien kynnoh jong kme harum : bam kwai, ithui.*

KA JINGDUWAI KA, RI

1. Syntiew ka Ri, Ri.,
 Ka Ri ka jong ngi;
 Ki phuh ki suhsieng jingiewbih,
 L'u Nongthaw ban iaroh,
 L'u Nongthaw ban iaroh,
 Ki phuh ki suhsieng, !
 L'u Nongthaw ban iaroh.
2. Syntiew bunaid, te,
 Ha pyrthei ki don;
 La por la samoi ki da don,
 L'u Nongthaw ban iaroh.
 L'u Nongthaw ban iaroh,
 Don por don samoi,
 L'u Nongthaw ban iaroh.

(6)

3. Ki sim bunjaid ruh,
 U Trai u la thaw,
 La sur la kynnoh ki da tip,
 L'u Nongthaw ban iaroh.
 L'u Nongthaw ban iaroh,
 Tip sur tip kynnoh !
 L'u Nongthaw ban iaroh.

4. P'u khun bynriew ruh,
 Bun jaid hi la thaw,
 La Niam la Rukom ki la don.
 L'u Nongthaw ban iaroh,
 L'u Nongthaw ban iaroh,
 Don niam don rukom
 L'u Nongthaw ban iaroh.

Jingkylli

1. *Thoh na ka jingkynmaw ia ki saw tylli /
dkhot na "Ka jingduwai ka Ri"*
2. *Batai bad thaw sentence ia kine harum.
Nongthaw, suhsieng, samoi, tip sur.*
3. *Ai ki ktuen kynnoh :
don por, sur, nam.*

SHAPHANG KABA THUNG SYIEM

Hyndai ha ri Jaintia, ha kawei ka shnong kaba kyrteng ka Sutnga, la don kawei ka briew kaba long na ka Dohkha, ka baki khot kyrteng ka Li Dohkha. Kane ka don saw ngut ki khun kynthei. Ynda ki la san la khynraw baroh saw ngut, kiba shong ha Sutnga ki shait kylli, "Phi dei ki kur aiu?" Ka Li Dohkha bad ki khun ki shait ong ba dei ki jaid Muliar. Kawei ka khun ka sah ha Sutnga, arngut ki wan poi sha ri Khasi. Kaba khadduh ka leit poi sha Nartiang lem bad ki kmie ki kpa.

Ynda ki la shong ha Nartiang katto katne, kata ka khun ka la nang san nang khyllud. Ka long kaba bhabriew shikatdei ch. Na ki jaid Daloi bad ki briew ba don burom na baroh Khadar Daloi Khadar Raid ki la phah kylli ia ka hynrei iano iano ruh kam mon satia. Khadduh khadwai ha kawei ka sngi ha iew Mawlong ha Nartiang, kato ka 'thei bhabriew ka jied da uwei u Nongrymbai ban long u lok jong ka. U dei u nongdie star bad ha kata ka por ba ka iohi ma ka u kit la ki star shi kit ban leit die.

San bnai hadien kane, uta u Nongrymbai uba kyrteng u Shitang, u jaid Dkhar u kwah ban leit kai sha la shnong. Hynrei bna wer wer ba ki rangbah Khadar Daloi ki kwah ban pyniap noh ia u. Kumta, ia u Shitang haba u leit kai sha shnong bad wan phai sha Nartiang la kit ia u ha ka khoh kynphad, ker ruh da u kynphad bad tap nador ruh da u kynphad.

U Shitang u ioh nyngkong da u khun shynrang, hadien sa ki khun kynthei. U khun shynrang jong u Shitang ynda u la dap khadlai khadsaw snem ka rta u phah thaw rynthieh bad khnam da kiba bha. Myndang u dang khynnah hi la u siat sim katba u pyllait shu dei. Hadien hadien ynda u la kham sian u leit siat skei bad ki para khynnah samla. La ki ia leit beh skei kai ruh, tad la mih skei wei u la siat ma u la dei bad la ioh skei. Kumta ki para samla bad riew rangbah ki la icit la sngewbha shibun eh ia une u samla bad ki la sdang burom ia u.

Hamar kane ka por la mih ki mar ne palwan lai ngut kiba ia tam ia duna khyndiat khyndiat ka rta bad une u samla. Ki kyrteng jong kita ki mar ki long U Mar Pharangki bad arngut shipara, u Luh Jong La-

mare bad u Mar Tapun Jong Lamare. Kine ki mar ki la ia sylla baroh lai ngut ban ia ieng sha ka liang jong u ksiew ka Li Dohkha bad ki la ia kut ban ia thung Syiem Sutnga noh ia u.

Ki san kur Nartiang ynda ki la ia khmih ia khmih ia ka jingnang jingstad shaphang kiei kiei kiba dei shaphang ka ia kren ia khana, kam shnong kam thaw, ki ia mynjur bad ryntih kawei bad kita ki palwan. Kumta ia u la thung syiem halor ki Khadar Daloi ne Khadar Raid. Une u dei u Syiem Jaintia uba nyngkong.

Ha ka por ba thung syiem ha Nartiang ia u ksiew ka Li Dohkha, la don uwei u Syiem Malngiang ha Madur-Maskut. Uta u Syiem haba u iohsngew ia kata ka jingthung Syiem ki Nartiang, u la khot ia uta u Syiem ban wan kai sha shnong jong u, khnang ban ia kren para syiem ia ka ban ia shongsuk shongsain.

Ki san kur ha Nartiang lem bad kiwei kiwei baroh ki Khadar Daloi ki ia lum ban ia pyrkhat shaphang kata ka ban leit kai u Syiem jong ki, sha u Syiem Malngiang.

U iang Daloi bad u Bulapator na Jowai ki ong ba u Syiem hi um dei ban leit, ioh

jia kaei kaei kaba sniew, Ki ong de ba dei ban leh da ka buit kaba sian ban khmih thuh ia kane ka jingkhoh jong u Syiem Malngiang.

Hangta ki la pynriam syiem shynrang da uwei u shakri bad pynriam syiem kynthei da kawei ka shakri kynthei. Ki la pyniaid ia kine ki syiem ba la riam thok ha khmat ha khmat bad la bud u paid ia ki. Ynda ki la poi ha shnong ba shong u Syiem Malngiang, ha ĩew Dieja, kita ki shakri ba la pynriam syiem bad ki paid, ki rung hapoh kut.

Kat kum ka rukom u Syiem Malngiang u btin tang ia kita ki Syiem baroh arngut sha la poh ĩing Syiem. U pyniap ia ki baroh arngut. Ki paid u Syiem kat kiba lait im ki phet noh sha Nartiang bad sha Jowai namar kim shym khreh tiar iapom ei ei. Mar kumta de u Syiem Malngiang u la pynshad khyndai miet khyndai sngi hangta hapoh kut ĩew Dieja, kum ka jing-kmen namar u pyrkhat ba u la ioh pyniap ia u Syiem ba dang thung jong ki Jaintia.

Ha Jowai, tang shu tip ia ka jingshetshu-kor jong u Syiem Malngiang ki khreh mar mar ban leit hiar thma sha Madur-Maskut. Ki phah ki phud ki pyrton jong ki tang ba ki da leh sian bha khnang ban nym tip ei ei u Syiem

Malngiang. Man ka sngi ki Nong-Jaintia ki leit khyndiat khyndiat ban nang leit rich ha ka khlaw kaba ker sawdong ia ka Madur-Maskut.

Ynda ki briew jong ki ki la poi lut, ki Jaintia ki phah arngut ki briew sha iing jong u Syiem Malngiang. Kine arngut, uwei u kyr-teng u Tonkha uwei u Buitkha, ki leh kumba leit tyrwa shong shakri ha iing syiem. U Syiem Malngiang u khot ia ki namar um shym poi jingmut ei ei ba ki kin dei pynban da ki nongsyntiat.

Tang dap ar sngi ne lai sngi, u Tonkha bad u Buitkha ki ud pang suhot. Ki pan na u Syiem ba un shah ia ki ban trei noh da ki kam kiba shabar namar ba kin ioh leit sha khlaw barabor. U Syiem de u shah ia ki ba kin leit shong ha khmat dwer ba kin ap ha jingkhong iingsyiem. Da kane ka buit u Tonkha bad u Buitkha ki ioh ban ia kynduh ia ki paralok jong ki kiba rich hapoh khlaw bad iathuh ha ki kat kaba jia hapoh kut.

Ynda la kut ka khyndai miet khyndai sngi, u Syiem u leit kai noh sha la iing khun ha Madur, da u kulai. Ki briew baroh kiba don hapoh kut Iew Dieja, namar ba ki la ia thait ch ka ia shad baroh khyndai miet, ki la iohthiah bha lyngngai.

Hamar kane ka por kitei ki mraw arngut ki theh da ka um ia ki shangki bad ki tup ba la buh hangta ha kut baroh sawdong. Ki leit khot sa ia ki Jaintia na sha khlaw bad ki plie rynghang ia ka dwar ne khyrdop kut. Shi syn-rung la rung kynsan ki Jaintia bad la ki wait ki stieh. Ki la pom lut phoiñ ia ki rangbah ba ju shong hapoh kut baroh. Ki la wiang pluh ia ka iing syiem bad ia kiwei ki iing hapoh kut.

U Syiem Malngiang na Madur u la iohi ia ka ding ba la pluh ka kut. U wan beh shata da u kulai, hynrei tad poi ha lad Madur ki kynrup ki Jaintia kiba la nangap siar. Ki pyniap ia u hangta. Ki khrai ia ka khlich jong u bad leit lam sha Nartiang. Naduh kata duh Syiem jynduh ha Madur-Maskut. Ki jaid Syiem Malngiang ki la pra kylleng ka ri.

Jingkylli.

1. *U Syiem Jaintia uba nyngkong u dei uet?*
2. *U Shatang jaid Dkhar, u dei uet?*
3. *Ki Jaintia ki pyllait im kumno ia la u Syiem na ka kti u Syiem, Malngiang ka Madur-Maskut.*
4. *Kumno ki Jaintia ki leit jop ia ka Madur-Maskut?*
5. *Balei ki jaid Syiem Malngiang ki pra kylleng ka ri?*
6. *At ki ktien kynnoh -knie, jingnang, kren, shnong shong suk, miet, ka wait.*

SHAPHANG KI KHUN SIM

Ka kmie u Maia ha kawei ka sngi, ka leit ialam iaiaid kai ia u sharudnong ba don ka khlaw. Katba ki dang ia iaiaid shapoh ki dieng ki la iohi arngut ki khynnah ba ki wan mih na kata ka khlaw, ki rah la ki khun sim ha u skum sim, ki bym pat nang her.

Kylli u Mara, "Ko lok, phi wan na shano?" Kita ki dei u Ehnud, bad u Shlan.

Ki ong, "Ngi wan wad khun sim bad ngi la ioh ruh mar ar ar tyll."

U Maia u ong, "Hato lok, kita ki khun sim kiba long kumno?"

Tad ki la pyn-i, u ong, "Wa! ko lok, kiba dang sawlia eh du! Tang sner ruh kim don! Phi leit shim ba phin leh aiu?"

U Ehnud u ong, "Ba ngin ialeh kai kein!"

U Mara u ong, "Waw, ko lok! Kiba phin

ri ruh ym pat bit, phin ia lehkai ruh tang ba kin iap ei."

U Shlan u ong, "To me he, ia ka sim ruh me kheñ sbai eh, ia ka iap te kaba katno pat ngin nang ioh!"

U Maïa u ong, "Waw, ko lok! Phim isynai haba kumne ba ki pah bad ba ki ang ob-shi-ob bad ki kyrthat ba ki wad kmie wad kpa? Sa ka kmie jong ki pat katta, katno ba ka pyrtá bad ka lynñiar ba ka wad ia kine ki khun jong ka."

U Ehnud u ong, "O! me teh uba leit pyrkhat salia haduh katta katta eh ia ka sim ruh! Ban da ioh ia ka kmie ruh ngin kem ban wan thang doh sha iing."

U Maïa u ong, "A lok! Nga te nga isynai ia kine ki khun sim bad nga pyrkhat sa ka kmie jong ki lei lei katno ka jingsngewsih ha ka mynsiem bad ka jingiam lynñiar katta."

U Ehnud bad u Shlan ki ong, "Me uba leit pyrkhat haduh katta ia ka rat sim rat mrad ruh."

Hangta ka kmie u Maïa kam lah shah shuh ka sa kem ktien, ka ong, "Ko hep khynnah, to sngap ngan ong kawei ka ktien a phi."

Hangta u Ehnud bad u Shlan ki ieng
beit ha khmat jong ka bad la ki khun sim
ha ki kti jong ki.

Ka sdang ban ong kumne, "Ehnud, Shlan
phi don kmie don kpa ne em?"

Baroh arngut ki ong, "Balei ngim don?"

Ka ong, "Haba phi don kumta tharai
ban da don mano mano ban kem ia phi myn-
dang phi khyllung bad kin leit ialehkai bad
pyniap noh, phin sngewbha kumta?"

Ki ong, "Em, ngin da lynñiar eh katba
lah bad i mei jong ngi ruh in ialeh haduh
ban da pyniap ia uta u briew uba kem ia
ngi."

Ka ong, "Hooïd shisha kumta. Phim
tharai ka kmie kine ki khun sim ruh ba kan
da donbor, kan wan knieh bad pyniap ia
phi?"

U Ehnud bad u Shlan ki ong, "Shisha!
myntan ka kmie sim ka wan her nador nador
ka khlich jong ngi, ka pah kab-shi-kab, ngi
ia khyrwit da ki maw tang bym dei hi."

Ka kmie u Maïa ka ong, "Shisha, shisha!
Baroh kaba ong u Maïa ha phi kaba dei. Ym
dei ba phin leit leh beiñ ia ki khun sim bad

(16)

ia ka kmie jong ki, katta katno ba ka tim
ba ka mai ia phi! To khie leit buh noh."

Jingkylli.

1. *Balei ngim dei ban leh beiñ ia ki kynja sim ne
mrad?*

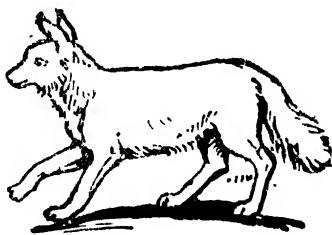
2. *Batai bad thaw sentence ia kine ki ktien harum:—
sawlia, khein sbai, kab-shi-kab, ob-shi-ob.*

SHAPHANG U MYRSIANG KYLLA RONG

Ha kawei ka khlaw la don uwei u myrsiang, da la ka mon hi ha kawei ka miet u leit iaid kai sharud-nong bad leit hap ha u khiew-lir. U la ialch katba lah ban lait mih hynrei um lah bad lap bashai noh. Kumta u shu thiah noh lyngkdong kum uba la iap shisha.

U trai khiew-lir ynda u wan m shem ia uta u myrsiang hapoh u khiew. U mut u la iap, u shim u leit bict noh. U myrsiang tad lait nangta u phet kynsan bran.

Ynda u la poi ha khlaw la u khmih ia ka met ka piad baroh la jyrngam bha tur. U la pyrkhath ha lade, "Mynta nga la long uba itynnad rong. Te balei ngam pynkhraw ia lade.

Da kane ka jingmut u la khot ia ki mrad bad ki para myrsiang baroh u ong, "Ka blei kane ka khlaw, khnang ba ngan long u syiem

ka ri khlaw da la ka kti hi ka shim ia ki
ñiut ki sla dieng baroh ban khem um ban pyn-

sum ia nga. Te khmih

mynta ia ka rong jong

nga. Kumta phi baroh

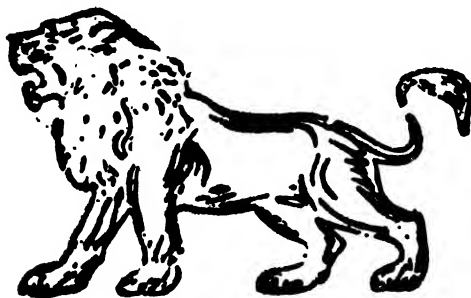
naduh kane ka sngi ka

ia phin trei phin kam kat kumba nga hukum
ma nga.

Ki kynja mrad bad ki myrsiang baroh ba
ki la iohi shisha ba u
la long da kaba khyllah
ka rong, ki la ia dem
khrup ha khyndew, ki la
nguh bad ki la ia ong.

“Ko kynrad, kat kum ka hukum jong phi kan
long kumta.” Naduh kata ka sngi uta u myr-
siang u la long syiem halor ki mrad baroh
kiba don ha kata ka ri khlaw.

Nadien nang-
ta suki suki
u iashem bad
ki khla, ki sing
bad kiwei kiwei
ki kynja mrad
heh. U ia lum
dorbar shong

dorbar ryngkat bad ki. Ia la ki para myrsiang u

sngewlehraiñ ban pynsah lem, shong lem bad ki khla ki sing, kumta u beh noh ia ki baroh na kata ka jingialum-ialang.

Ki para myrsiang baroh ki la kynriah bad ka jah burom kheiñ burom kumba tep da u dpei. Ki ia sngewsih phar jawliaw jawliaw. Katba ki nang ia iaïd ha lynti uwei u myrsiang tymmen u ong, "Nga da smai shisha ha khmat jong phi baroh, u para kur para-kmie, u para-lok para-jor, to wat ia sngewsih ei ei ruh. Ia kat kane ka kheiñ burom jah burom ia ngi baroh u para ba ia tip ryngkat ia ka niam ka rukom, ia ka bha ia ka sniew, ngi ruh ngin sdang haduh ban da ioh kput ban da pyniap duh khait ia u. Ki sing, ki khla bad kiwei kiwei ki laiphew mrad tang na ka jingbakia ba u la kylla rong da kumwei, kim tip ba dei u myrsiang hi. Namar kata ki mane syiem ia u. Mynta ngi donkam ban leh da ka buit sian tang ban pynithuh ba u long tang u myrsiang shisha."

Shipliang ki la pyrkhat. U myrsiang tymmen u ong biang, "To ngin ia leh kumne, nga bad phi baroh kat kiba ia don, ha kawej ka premmiet ynda ia lang bha baroh ia ryntih shar, ia pah bad jlaw ryngkat ch haw katba

lah. Hangta u ruh da kaba iohsngew ia ka jingpah kan ring hi sha la ka jinglong myrsiang. Tang u shu iohsngew ia ka jingjlaw u ruh un jlaw. Da kaba leh kumta kan sa long katba ka long.”

Ha kawei ka miet baroh ki myrsiang ki la leh kumba ki la ia sylla. Tad u ionhsngew ia kata uta u myrsiang jyrngani, ia iapah lem kumba pah ki para myrsiang. U khla u kem throp, u pyniap thoiñ.

Jingkylli

1. *Thoh ia ka jingiathuhkhana “Shaphung U Myrsiang Kylla Rong.”*

2. *Shna sentence da kine ki ktien harum—lyng-kdong, kynsan bran, tur, khруп, phar jawliaw jawliaw, khait, haw, throp, thoin, ryntih shar.*

3. *Ai ki ktien kynnoh ia kine harum:— jah burom para-kur, para-lok, ka niam, ka bha, ka sngi.*

U SYIAR

Tang kynih u Syiar jingdum ka duh shisha,
Ka Sngi ka tynshaiñ had u Bnai u thaba;
Jingshaiñ naduh Lum Makashang ba jrong tam
eh;

Haduh ki krem ki syngrang ba don hapoh
Rai-eh.

U kheĩñ por, tip por, ngi ong, tang u syair,
U Nongkynih, Nongpyrta, ban khreh, ban taiar,
Ban tip la ka leit ka wan u khun bynriew,
Na ka dum ka iongngit u pyrta u kyrsiew.

Samiwell Jaid Sun.

Jingkylli

1. *Thoh na ka jingkynmaw ia ki artylli ki dkhot na "U Syiar."*

2. *Tang kynih u syiar ka thew ia ei?*

3. *Ngi ki Khasi ia u syiar ngi ong dei uei?*

4. *Shna sentence da kine ki ktien harum:—
Kynih, tyngshain, thala, kysiew.*

5. *Ai ia ki ktien kynnoh jong kine harum:—
ki krem, khein kor, ban khreh, ka dum, pyrta.*

6. *Ai ia ka jingmut jong kine ki ktien harum : -
Ki krem, ki shynrang, raieh, nongkynih, nongpyrta,
taiar, ionngit.*

KA MAHABHARAT

Kawei na ki kitab kaba donkam eh jong ki Aryans ha ri India dei ka Mahabharat. Kane ka iathuh shaphang ka thma bakhraw eh kaba la long hyndai hapdeng ki pateng u Patsha Bharat. Ia unc u Patsha haduh mynta ruh ki briew kim lah klet shuh. U long uba khraw bad uba donnam haduh katta katta ba haduh mynta ia kane ka ri India ki khot kyr-teng "Bharatvarsha," kata ka mut ka hima u Bharat. Ki nongmihpateng ia unc u syiem ki pynlong ka shnong syiem ha Hastinapur hajan Delhi. Pateng la pateng ki la mih ki patsha kiba synshar ia ka hima khlem ka jingiakajia majia.

Ha kaba khadduh uwei u Patsha uba mih pateng u iehnoh arngut ki khun, u Dhritarashtra bad u Pandu. U Dhritarashtra u long uba matlah naduh dang kha, kumta la long syiem noh u Pandu u para jong u. U Pandu u ioh synshar tang khyndiat snem eh, u iap noh bad u iehnoh san ngut ki khun, ia ki la khot da ki Pandava. U Dhritarashtra u

don bun ngut ki khun kiba khot ki Kaurava. Tang shu iap u Patsha Pandu la mih ka jing-iakren ban long syiem ne kiew khet mano. U Judhisthir u khun rangbah jong u Pandu, ne u Durjodhon, u khun rangbah jong u Syiem Matlah? Ia kane dei ban rai pynkut da u Syiem Matlah. Baroh ki la tip lypa ba un pynlong syiem ia la u khun rangbah, u Durjodhon, bad ban phah sha khlaw ia ki Pandava.

Kumta kitei ki Pandava ki leh noh ia lade kum ki Brahman, ki ialam ia la ka kmie kaba kyrteng ka Kunti bad ki leit phet sha ka shnong ba shong u syiem jong ka hima Panchala. Ki ia leit poi hangta hamar ka por ba long ka Sayambara jong ka Drupodi ka khun u Syiem Panchala. Ka Sayambara ka mut ka jinglehniam ha kaba ka khun syiem ka jied ia u Kongor. Ha kane la buh ka jingiasiat-thong ban siat ia ka khmat jong ka dohkha ksiar. Jar uba dei un lah ban shongkurim ia ka Drupodi. Ia kane ka dohkha ksiar la sdien ha jrong. Don kawei pat ka sati kaba shu shad lwit-shi-lwit ha khmat jong ka bad u khnam u dei ban iaide lyngba kane ka sati. U nongsiat pat haba u siat um dei ban peit pyrshah ia ka dohkha, hynrei un thew ia u khnam da kaba

u peit ia ka syrngiew jong kane ka dohkha kaba shat ha ka um.

Ki khun syiem na ki bun jaka ki la wan ialang ban pyrshang siat ia kata ka dohkha ksiar ban ioh ia ka Drupodi. Napdeng kita uwei-pa-uwei u la siat hynrei ym don ba dei. Nangta leit hiar u Arjun uba lai na ki Pandava ha ka jaka iathong. U shim u khnam ka ryntieh bad u siat thlup lyngba ka sati, dei artad tbak ia ka khmat dohkha. U paitbah u risa shaw, tang ba, baroh ki ong ba u Brahman um lah ban shongkurim ia ka jaid Khettri. Kim poi pyrkhat ei ei ba ki Pandava ruh ki dei ki Khettri namar ki la pynkylla dur ialade ban wan phet rieh sha kata ka shnong. Ki khun u Pandu ki jop ia baroh kita ki khun syiem, ki shim ia ka Drupodi ban leit lam ia ka sha la ka jaka ba ki shong.

Shen shen la bna ba dei ki Pandava kiba ioh ia ka Drupodi. U Syiem Matlah tang shu iohsngew ia kata u ai noh shi bynta ka hima Hastinapur ha ki. Ki Pandava tang shu ioh hima ki thaw shnongsyiem ha ka shnong ba khot Delhi mynta.

Ki Kaurava na ka jingbishni ia la ki para-kha ki leit bud hangta. Ki thap da kumno

ban ioh knieh noh ia ka hima na ki. Ki thaw buit da ka ban shu ia khalai thok. Ki khot sngewbha ia ki ban keit ia khalai. U Durjodhon u iakop iakhalai ia u Judhisthir. Lada u Judhisthir u rem un duh ia ka hima long syiem, ka Drupodi bad ki para jong u baroh kin hap ban long mraw noh. U Durjodhon u pam thiaw ia kata ka jingiathong.

Kumta kumta u iohsngew u Dhritarashtra ia kata ka jingiakhilai u ong ba lada pam ruh ka dei ba kin duh tang ka hima bad kata ruh tang khyndiat snem bad ym dei ba kin pynlong mraw ia la ki parakha. Ki Pandava ki dei ban iehnoh ia la ka hima kaba ki long syiem ban leit shong noh sha ri khlaw khadlai snem ban num khih thma ei ei. Baroh arliang ki la ia kohnguh ia kane ka jingrai u Dhritarashtra. Ki Pandava ki leit noh sha ri khlaw.

Ynda la kut khadlai snem ki la wan kylla na ri khlaw bad ki dawa ia ka jinglong syiem hynrei ki Kaurava kim sngap ia kata ka jingdawa. Baroh arliang ki Kaurava bad ki Pandava, ki khreh ban shu ialeh da ka wait. U Syiem jong ka hima Panchala u iashah sha ka liang ki Pandava. Baroh ki syiem ki patsha

Aryan ki wan ia mih thma, don kiba ia shah sha ki Pandava, don kiba ia shah sha ki Kaurava.

Ki sdang ialeh thma ha ka madan thma kyrteng ka Kurukshetra. Ka jingiapam ka sah haduh khadphra sngi. Ym tip shuh haduh katno u rangbah rangsan u lyndan u kynrem uba kyllon ha kata ka jingiapam. Ha ka sngi kaba khadkhyndai, jop ki Pandava thiaw ia ka thma. Ki Kaurava ki iap lut phar. U Syiem Matlah u sa leit phet noh sha khlaw.

U Judhisthir hadien kane ka jingjop, um sngewmon shuh ban shim ia ka khet. U la sngewsih kthang ba la iap lut ki parakha baroh bad kumta u la leit iaaid pukir noh sha ki lum Makashang.

Jingkylly

1. *Ka Mahabharat ka dei kaei ?*
2. *Thoh katba phi tip shaphang u Patsha Bharat.*
3. *Uei u Dhritarashtra ? Ia ki khvn jong u la khot kiei ?*
4. *Ki Pandavas ki dei kiei ? Balei ki la hap ban mih noh na shnong bad shano ki leit?*
5. *Ka Drupodi ka dei kaei? Thoh katba phi tip shaphang ka Sayambara jong ka.*

6. *Kumno ki Kaurava ki la thaw buit han pyn-duh ia ka khet bad ka hima jong ki pandava ba u ai sngewbha u Syiem Matlah.*

7. *Thoh katba phi tip shaphang ka thma hapdeng ki Kaurava bad ki Pandava.*

8. *Shna sentence da kine ki ktien:—
rat, sieh, lwit-shi-lwit, ihlup, tbak, shaw, shen
shen, thaw buit, pam thiaw, lut phar.*

9. *Ai ia ki ktien kynnoh ia kine harum:—
Jingiakajia, khnam, rangbah, lyndan.*

KI MATLAH SAWNGUT

Mynhyndai ch, dang bha ka shnong Has-tinapur don shisien kaba ki ialang na baroh sawdong ki hima ri India ban ia pyrkhat shaphang kumno ban pyniaid ia ka hima.

Hangta don sawngut ki matlah, kiba la matlah la dang kha. Ki ia shong harud lynti ba ki ia ap khrong na kiba iaaid lynti. Haden bad ha shuwa jong kine ki matlah bun ki briew ki ia khmih kai ba wan poi ki syiem, ki bakhraw batri. Ki ia ong haw-haw "Utai u syiem te uba bun hati." Don kiba ong napdeng jong ki, "Em utai pat uba bun ch ki hati bad ki da pynkup pynsem ruh da ki jaiñ ba phyrnai bha, ia ki gaddi ruh ki da pyndait ksiar rupa, ban khmih la tyngshaiñ hi ber bad ka itynnad artad."

Kine ki matlah baroh sawngut ki la sngewpisa ba kim lah iohi ia kita ki hati lait tang na ba ki iohsngew da ki skhor "Utei utei."

Hapdeng jong ki ki ia ong ba lada don uno uno u mahut u ban wallam hati hajan

ba kin khmih bad tba te kin da ai pisa shi suka na kaba ki ioh khrong. Ha kata hi ka por uwei u mahut u pyniaid ia ki hati narud nangta u ong, "To ai ki pisa bad to khmih une u hati."

Kita ki matlah baroh sawngut ki ai mar mar shi suka. U mahut u leit lam ia u hati hajan jong ki. Uwei u shim na u luta u hati, uwei u shim na ka kjat u piam khak, uwei u tba na ka kpoh, uwei pat u shim na u tdong. Ki ia bat shiphang. Ki tba len-shi-len haba kin da ngiah. Ki sa ia ong ia u mahut. "To khie leit lam noh katto ngi la iohi." Kim lah ban iohi da ka khmat ba u long uba khraw katno u hati, tang da kaba ki shu tba da ki kti.

Ynga la leit noh u hati, ki matlah ki ia ong, "Ngi la iohi ia u hati." Uwei uba bat na u luta u ong, "U hati u long uba lyter kum u dieng." Uba piam na ka kjat u ong, "U hati u long kum uwei u diengbah lythaiñ." Uba tba na ka kpoh u ong, "U hati u long kum u mawsiang plen-plen." Uba bat na u tdong pat u ong, "Em phi baroh phim tip, u hati u long kum uwei u diengrit uba eh tnan-tnan."

Kumta shi kumta ki ia said haduh ynda miet ngaiñ 'i sa ia pra la ka jong ka jong.

Jingkylly

1. *Thoh ka jingiathuhkhana shaphang "Ki Matlah Sawngut."*

2. *Batai bad shna sentence ia kine ki ktien harum:— ap khrong, haw-haw, piam khak, tba len-shi-len, lyter, lythaiñ tnan-tnan, miet ngaiñ, pra la ka jong ka jong.*

JINGSHAI THYMMAI

To plie mynta ia la ki khmat,
Phai beit sha Ri ba kha:
To peit shisien ia ki ummat,
Sha khmat bhabriew jong Ka.

Na krung jong Ka ban hun pyrthei
Ki tuid um ksiar, Dhorom kyrsei.
Ha jingbhabriew lait Ka marwei
Ei pat ha raj ka Sngi?
Ha jinglong mraw ummat ki shlei
Ko khun ka Syiem ki ri.

La wai jingdum ka miet ba slem,
Khie joit ko khun ka Ri.
Sa katno slem phin iai iam rem
Namar Ri-kha jong phi?
Sa katno slem yn iai rkhie beñ.

(33)

Sa katno slem Ri-mraw yn kheiñ?
Sa katno slem ban ieit phin keiñ?
Te ia ka Ri jong phi?
Sa katno slem phin tud ban peiñ?
Jingim namar Ka hi.

Sngap jingsawa, lait luid ba thrang,
Pynduh ka jingkhawpud,
Ka nang kyrsiew ban tur shaphrang,
Pynkh laiñ ia ki dohnud.

Jingshai thymmai ka sdang phyrnai,
Ia jinglong mraw kan sa pynwai,
Ka bor thymmai, jingshlur hyndai,
Kin ai ka jingdabi.
Ka snam, riewshlur dang shad thymmai,
Khie joit ko khun ka Ri.

—*Rosomanikya Wreang.*

Jingkylli

1. *Pyndonkam ia kine ki ktien ha ki sentence :—iam-rem, Dhorom, lait-luid, thrang, riew-shlur, shaphrang kyrsei, peiñ, jingdabi.*

SHAPHANG KA DUD

Ka dud ka long ka jingbam ba kongsan tam ia ngi ki briew. Dei ka dud kaba tei ia ka met jong ngi khamtam ia ki khyllung khyannah ba kin san kin rangbah. Ia ki tym-men ruh ka long ka jingbam kaba bha eh.

Mynno mynno hangne ha ri Khasi ia ka dud bad ia ka khi kim ju tip, mynta ki la tip bad ki la ñiewkor. La don kiba ri masi bad ki khem dud ba kin dih bad ba kin die ruh de. Ki la nang ruh ban pyndonkam ia ka bad ban pynlong bun jaid ki jingbam kiba bang na ka, kum ka makhon, ka cheese, ka doi, ka channa, rosogula, sandesh bad kiwei kiwei pat. Kine ki jingbam, ym tang ba ki long kiba bang hynrei ki long ki jingbam kiba tei ia ka met ruh. Haba ngi pang bad ba ngim lah ban bam ei ei ngi shait dih da ka dud. Haba pang typhoid haba ym lah bam ei ei shuh, ai dih da ka "whey," ka um ba ring na ka doi.

Ia ka khi ngi shna na ka dud. Ngi ki Khasi mynta ngi la bam bha ia ka khi. Don bun ki rukom kiba ngi lah ban pynlong khi

na ka dud. Hangne ngin ai tang ar rukom:—

Haba phi ioh dud tang khyndiat ha iing, ynda la lah shet ia ka tong noh ia kaba lang ka hor, kynshew ha ka khuri phiang sbai. Pynlang kumta katto katne sngi, sa khleh bad ka um khriat kumba shiteng bynta na ka hor kaba don. Pynkhih malu mala, sa pynshit ha ding. King sa king haduh ba kan da long khi.

Haba don dud shibun haba phi kwah ban thaw khi kham bun leh kumne:—

Ia ka dud pynshit ha ding malu mala sa buh ynda ka pjah, lane ia ka dud im khem umsohjew khyndiat sa ieh noh hangta shimiet. Ha ka sngi kaba bud ka la lang. Ia kane theh ha uwei u khiew lane buiam tynghung, ring pynshad da u proh shikia shait shi shait, haduh ba ka makhon baroh ka per halor. Tong ia ka makhon pynshit ha ding, kata ka la long khi.

Haba thaw khi na ka dud masi, ki ong ka khi masi, haba thaw na ka dud shynreh ki ong ka khi shynreh. Ki briew ki ju khem dud na ka ut bad na ka kada ruh.

Mynta hapdeng ngi ki Khasi ba la mlien did dud dih sha, ha bym lah ioh dud da kaba khem hi na ka masi lane shynreh, da ka dud

tin ruh ngi thied. Phin tip kane ka dud ka wan poi na shaduh ki ri sepngi. To khmih ia ka jingstad da kumno ba ki thaw bad ba ki shna ba haduh hangne ruh kam sniew satia, ka bit bad ka bha ban bam biang biang hi.

Kumta phi ki paralok Khasi to ia pyr-khat, khmih ba U Blei U ai man ka jaid ha u briew. Na kawei u lah ban pynlong bun jaid bad ban pynkylla bun rukom, donkam tang ka jingstad. Ia ka jingstad pat ruh Um shym bynnud ia phi ne ia nga ban ioh. U la kyr-khu hi kumjuh baroh ia ia ki khun ha kane ka pyrthei.

Ka dei ia ngi ba ngin minot da ka jing-shlur mynsiem bad da kaba aiti shi syndon ia lade ha U Blei. Kat kaba thew ha ka mynsiem ban leh da duwai, "A Blei, Trai kynrad nga aiti ia lade ha Me, ngan minot ia kane to kdew lynti hi Mame,." Bad to kynmaw ba da kata ka rukom phin shem ia ka jingstad, bad phin shem ia ka jingbha artad.

Jingkylli

1. *Thoh katba phi tip shaphang ka dud.*
2. *Kiei ki jingbam kiba ngi lah ban shna na ka dud ?*
3. *Thoh katba phi tip shaphang kumno ban shnd'khi?*
4. *Ai ia ki jingmyntoi jong ka dud.*

TITPU

Titpu, Titpu,
Chisien chi snem wa wan karu
Pynap pynsñiaw ia brad ia bru.
Titpu, Titpu,
Ia pha ong ki ka sim choh por
Du wa kieh pho da tipiei por,
Por thung saru, por choh-kharu,
Por thung saru, por choh-kharu,
Titpu, Titpu,
Jooh chong pho ha kyndit u dein
Yew radang wa pynang pynhein
Titpu, Titpu.

—Berrywell kyndiah.

SHAPHANG KA LEILIEH

Ha ka por Lyiur, ha ki sngi ba jur bha u slap ngi ju iohi ia ka jingshai kaba thaba khlek khlek ha u lyoh baiong ha suiñ bneng. Ia kane ka jingshai ngi khot ka leilieh. Shen shen ruh hadien kata ngi ju iohsngèw pat sa ia ka jingkyrhuh u pyrthat. Kane ka leilieh haba ka wan hiar sha khyndew kat naba ka dei iaid, ka da thang khait, ki dieng ki siej, ki briew ki mrad, ki iap lut bad ki iing trep ne ki iing paki dulan ki lyko kumjuh. Ym don ba lah ban iada na ka.

Ka leilieh ka dei kaei? Ka long ka bor kaba khraw katta katta ba ngi ki briew ngi shu lyngngoh ngaiñ, ngim lah ban batai!

Ngi ki Khasi ngi ju iathuhkhana ba ka leilieh ka dei ka waitlam jong u Kui. U Pyrthat u knieh noh na u bad rah thiaw sha bneng. Haba pom pyrthat ia ei ia ei ngi ju ong ba u pom da kata ka waitlam bad haba ka leilieh ka thaba khlek khlek ha bneng pat ngi ju ong ba u talaiñ ia ka waitlam ba u shad kai. Don pat ki ri kiba ngeit ba ki

thylliej-ding leilieh ki dei ki kuli ding ba ki
bret ki blei na bneng.

Hynrei ki riewstad pat kim hun tang ha
kitei ki khana puriskam, ki kwah ban da tip
janai ka leilieh ka dei shisha kaei? Ki wad
bad iai wad ban ioh ka jingshemphang shaphang
kane.

Kumba arspah snem mynshuwa la don
uweï u 'riewstad uba kyrteŋg u Benjamin
Franklin, uba la pynshai ia ka pyrthei sha-
phang ka leilieh. La kha ia u ha ka snem
1706, ha Massachusetts, ka shnong kaba ha
United States ha America. U long u briew
uba Stad katta katta. Ki kmie ki kpa jong
u la ki long kiba duk hynrei ka jingim kyrduh
ka khlem ktah ei ei ruh ia u. Da la ka jing-
trei shitom, u la lah ban pynnang pynstad
ialade haduh ba ka pyrthei baroh kawei ka
la burom ia u kum uwei na ki riewstad ba-
khraw tam.

Kawei na ki jingstad ba phylla jong u ka
long ba u kem ia ka ding leilieh na bneng
bad wallam sha khyndew. U don ka jingngeit
kaba skhem ba ka leilieh ka dei tang ka
electricity. Ban shu ngeit ba ka dei kumta, u
Franklin um sngewhun, u kwah ban da pyn-

shisha ia kane. Kumta ha kawei ka sngi u pyrshang. Ka dei ka sngi kaba tied pyrthat bha bad kaba dum jliw jliw. U la shna kawei ka kot kudi da ka rusom bad u sieh iwei i sainar rit na khlieh jong ka. U la 'kiew ha tnum iing bad u la pynher ia kata ka kot kudi. Ynda ka la kiew bha sha jrong bad ka la kot sha ki lyoh, u sa bteng noh ha u ksai da u ribon rusom ba un bat namar ba ka electricity kam ju kem ia ka rusom. Hamar ka jaka ba u bteng ia u ksai bad u ribon, u la teh uwei u shabi. Shiwat ka leilieh ka la iaaid najan ka kot kudi, hynrei khlem jia ei ei. U Franklin u la sdang ban artatien ba lehse ka jingtharai bad ka jingngeit jong u kan bakla! Sa shisien ka leilieh ka la iaaid biang najan ka kot kudi. U la iohi ba kumta kumta hi, u ksai kot kudi u la ieng pyrkhing bad u la khieh kir. Kumta u sngew-thuh ba ka electricity ka la wan hiar. U buh la ka kti hajan u ksai, u la ioh sngew ba ka ring. Kumta de da i shimpriah 'ti u ktah tiak ia u shabi, ka ring thrait bad u iohi ia ka phliah ding electric. Nangta hap sa u slap. U ksai kot kudi u la jhieh bad kumta ka electricity ka la wan hiar bha shaid shaid. U la sngewkmen bad u la phuh samrkhie ba

u la lah ban kem ia ka ding leilieh bad ban pynshisha ha ka pyrthei baroh kawei ba ka leilieh ruh ka dei hi ka electricity. Kane ka la jia ha ka snem 1752.

Kane ka jingshem jong u Franklin ka la long ka jingmyntoi kaba khraw ia ka pyrthei baroh kawei. U la sngewthuh ba lada da ka kot kudi jong u lah ban ring ia ka electricity na ka leilieh kumta kin don ruh ki lad kiba lah ban iada ia ki iing ki sem na ka jingshah pom pyrthat. Ka leilieh ka ju kem kloi ia kiei kiei kiba tam eh sha bneng, kum ki dieng ne ki iing kiba jrong eh. U Benjamin Franklin u buh da ki nar tama kiba jrong ha tnum ki iing kiba jrong bad nangta u pynpur da u sainar bad sa pynngam shapoh khyndew. Da kaba leh kumne, haba jia ba kata ka iing ka ioh kem leilieh ka kem noh ia uta u nar bad ka leit beit shapoh khyndew.

Ha ki iing kiba ring electric, ngi shait iohi ia ki nar ba ki buh ha tnum iing bad na uta u nar ki teh uwei u sainar shapoh khyndew. Kane ka long ban da ia ki iing na ka leilieh. Namar ka leilieh ka shait kham pom eh ia ki iing kiba don sainar electric. Da

(42)

kaba leh kumne, u sainar uba teh ha tnum
iing u ring noh ia ka electricity jong ka leilieh
sha khyndew.

Jingkylli

1. *Ka leilieh ka dei kaei ?*
2. *Ngi ki Khasi ngi iathuhkhana kumno shaphang
ka leileih?*
3. *Thoh katba phi tip shaphang u Benjamin Franklin*
4. *Da kumno u ring ia ka electricity na ka leilieh?*
5. *Da kumno yn iada ia ki iing bad ki jingtei na ka
jingpom pyrthat?*

U PATSHA PERSIA

Uwei u patsha jong ka ri Persia uba dang shait dang eh bha, uba donn m ha ka jing-hok bad jingbha ia la ki khun ki pait baroh kawei ka hima jong u, u smat eh ban leit beh mrad kylleng ka ri khlaw ha la ka hima.

Ha kawei ka por u la leit beh mrad, u jah kham slem. U la thngan bad u la ai hukum ia la ki shakri ban syang doh noh kawei ka skei ba dang ioh na khlaw. Ki tang shu lah syang ki la leit lam ba un bam, hynrei la ki khmih ia ka mluh la lut noh khoit. Ki la ia khh ban wad mluh hynrei kim shem napdeng jong ki. I don hangta harud khlaw ba beh mrad iwei i nongkyndong. Uwei u ong, "Khie leit pan na itai i shnong kyndong iba tang shikjat la poi." U shakri khynnah u ieng joit ban leit. Ia kata baroh kaba ki ia wad mluh u patsha u nang iohsngew kyndiang. Hamar ba u khynnah u la iaaid bran bran ban poi kloi u patsha u khot ia u khynnah u ong "Sumar me da rah pisa ban thied mluh, wat leit shim ei." Kiba bud ba rap baroh ki sngew-

lyngngoh balei da u patsha kat une u leit pyrkhat ia ita i barit eh ria ruh. Ki ong ia u patsha “Kan pher aiu kynrad da kaba shim i mluh shi sot?”

U patsha u ong, “Mynta ka pyrtnei baroh kawei ka shitom na ka bynta kane hi ka kam. Nyngkong sdang na i barit, mynta ka la roi haduh ka jinglehbein ia kiba duk ba boi, ki khunswet khunsynei da kiba long rangbah syiem rangbah patsha. Lada nga u patsha ngan shu shim ei i mluh shi sot, ki rangbah syiem pat kin shim ei kawei ka masi”

Jingkylli

1. *Thoh ia ka jingiathuhkhana “U Patsha Persia”*

2. *Ai ia ki ktien kynnoh jong:—*

kiba bud, kiba duk, khunswet, syiem.

3. *Shna sentence da kine ki ktien:—*

Jinghok, kylleng, beh mrad, syang, lut noh khoit, khyndiat, bran bran, lyngngoh barit ria, shi sot.

“SHI JUR KI TYMMEN”

1. Nongleit jingleit sha ri ba jngai
Ynda ki kam la dep,
Kloi kloi sha iing u kwah ban phai;
loh ba ka sngi kan sep.
2. La pla kyndong ha ka syngkai,
U mih dang riew u syiar,
Namar sha iing ban poi dangshai,
Lynti kyllain u kiar.
3. Lynti kynjah jong ka ri bhoi,
Ba sañium bad ba btuit,
Jaka jaka long kumba moi,
Ryngkat ki thliem ki puit.
4. Ka sngi ba lung ka dang phyrnai,
Sawhuiñ ka khlaw ba jngum,
la ka pyrthei ban wallam jingshai,
Bad ban beh ia jingdum.
5. Ki sim barit ki pah sngewbha,
Ki pynbeit la ki sner,
Ki khlaw kynjah dap jingsawa,
Ha la ki sur bapher.

6. Marwei hi ngun u dem ia iaid,
Ba ioh sep ei ka por,
Juti canvas la war jabtait,
La kumba lur pynthor.
7. Sha khmat jong u, ym da jngai ch,
U ioh-i ia ki briew,
La kumba shong kulai jaipdeh,
I'u juh u thiep ki kiew.
8. Ynda u la lap ngong ia ki,
Shi por um nang ban kren,
Ka jingi sangsot i rangli,
Ia shijur ki tymmen.
9. "Shano parad, balei kumne?"
I'u tymmen la kylli,
U tymmen da jingphuh samrkhie,
"Ba ngim ia shait te phi".
10. "Tymmen jong nga phi, dei kane,
Ka pang ka la raikhoh,
La bam dawai nangtei nangthie
Hynrei ym i ia snoh."
11. Liep-liep ka tymmen ka bapli,
Ka shitom bad ka shit,
Ba tlot bad ba jngai ka lynti,
Artat ba u shu it.

12. I'u tymmen ruh la i sohsat,
Jingkit ruh ka bym kai,
Tangba shu dei u riew khiah krat,
Bad ka met riew hyndai.
13. "Balei parad phim shu ai nong,
Ba kin kit da ki khoh?"
U wiat iamrem artat u ong,
"Naei phi hep ngan ioh?"
14. "Shaei kumne phi mut ban bah?"
U nongleit u kylli,
"Sha Aspatar lada ki shah"
Jubab tymmen bapli.
15. "Ki kur ki jaid ruh nga don bun,
Tang ba ki bym ia beh,
Wei ba phim don hi la ki khun,
Mano ban salia eh."
16. "Khamtam lei-lei ba ngi ia duk,
Ki tieng sha ngi ban shang,
La katta ruh mynsiem ka suk,
Ba U Blei U don lang."
17. Ban peit ia ki baroh arngut,
Ummat kin jaw na phi,
Khlem spah khlem khun, te ew! la kut,
Ynda jan wai ki sngi.

18. Katba don la i buit i bor,
U nongleit u iarap,
Ynda la dum bad la dier por,
Ha Aspatar hi tiap.
19. la ka tymmen la khreh jingthiah,
Hapoh ka Aspatar,
U tymmen pat ba thait ba ngiah,
U dem h'u phlang habar.
20. Khadsan minit ruh ym pat dap,
Ki nurse ki wan mareh,
"I tymmen jong phi i la iap,
Kumno phi mut ban leh?"
21. Tymmen bapli jar jar u sngap,
Wat la ki da tynruh,
Tang mar kumta hi ruh la lap,
Ba u ruh u'm don shuh.
22. Jingieit ba shisha ka jong ki.
Ha dohnud khop ki thep,
Naduh ki por ia ai sati,
Haduh ha lum jingtep.

—H. Pariat.

Jingkylli

1. *Thoh ia ka jingiathuhkhana "Shijur Ki Tymmen"*
2. *Batai bad thaw sentence da kine ki ktien:—*
jngai, dangriew u syiar, kyllain, kiar, sañium. btuit, saw-
huiñ, jngum, jingsawa, jahthait, thiep, sangsot, phuh san-
rkhie, liep-liep, sohsat, iamrem, dier por, tynruh.

KA KHANA NA KA RAMAYAN

Hyndai ha ka hima Ajodhya, la synshar da uwei u Syiem uba kyrteng u Dasaroth. U don lai ngut ki mahadei bad saw ngut ki khun rangbah. Ka mahadei kaba nyngkong ka kyrteng ka Kausala, ka dei ka kmie u Ram, kaba ar ka Koikei, ka kmie u Bharot bad kaba lai pat ka Sumitra, ka kmie u Lakkhon bad u Satrokhon. Haba u Ram u la dap khadsaw snem ka rta, ki la pyniapoi kha bad ka Sita, ka khun syiem jong ka hima Mithila.

Haba u la tymmen u Syiem Dasaroth u la kut jingmut ban thung syiem noh ia la u khun rangbah u Ram bad ban aiti noh baroh ka jingjong syiem ha u. U la buh ãa ha kawei ka sngi ban leh ia kane bad ki la khreh la khrum shibun eh na ka bynta kata. Hynrei ka sngi kaba sniew ka la wan jia bad ka la long pynban kumba pynkhreh ia ka jingshitom jong u Ram. Ha ka miet shwa ban thung syiem ia u, ka Manthra ka shakri kynthei jong ka Mahadei Koikei ka leit kiew halor tnum ãing jong u Syiem. La ka khmih baroh sawdong shu phyrnai khrek da ki tiar, ki ar bad baroh kawei ka ãing ka tyngshaiñ da ki

kynja sharak suda ba la thang, ba ki khreh ban thung syiem noh ia u Ram kum lashai mynstep.

Ka Manthra ka la leit sha la ka kynrad bad ka ia sylla ia ka khnang ban leh da kumno tang ban ioh thung syiem ia u Bharot. Ka Mahadei ka la sngewdei shibun eh ha la ka jingmut bad ka la mut skhem ruh ba katba ka lah kan leh ia kata. Ha kata ka miet tad rung u Syiem Dasaroth ha ka kamtra jong ka, ka Mahadei Koikei ka bret noh la ki jingdeng bad iehnoh rangei la u shñiuh bad leh ia lade kum kaba lamwir. U Syiem u la pyrshang laiphew jaid ban pynjemnud ia ka jinglehbitar thok jong ka hynrei um lah. Hangta u Syiem Dasaroth u ong, "To pan katba phi kwah ngan ai." Kumta hi ka Mahadei Koikei ka la ong, "To phah noh ia u Ram sha khlaw khadsaw snem bad ha ka jaka jong u, thung syiem noh da u Bharot u khun jong nga." U Syiem Dasaroth, tang u iohsngew ia kata ka ktien, u la baiong ngang ka khlieh, u kyllon bad u iapler shiphang. Ynda u kyndit briew u bujai katno katno ruh ka Mahadei Koikei kam sngap. Hangta u Syiem u iam, u kyllon biang kram, um nang kren shuh. Kumta kumta ka Mahadei ka phah khot ia u Ram, ka ong ba u kpa jong u, u la hukum ban leit noh sha khlaw khadsaw snem, bad un long syiem

noh u Bharot ha ka jaka jong u. U Ram u long uba ngeit shi hukum ia ka ktien u kpa bad u la kohnguh ia ka hukum khlem khñium bad jawummat. Ka Sita ruh tad ka iohsngew ia kane, ka khreh ban leit ryngkat sha khlaw. U Lakhon ruh u la leit bud ryngkat. Kumta ha kata ka sngi hi ba la buh ban thung syiem ia u, pynban u la dei ban law noh la ki jain ki nep bad kup da ki jaiñ pukir bad mih na shnong ban leit shong ha ka ri khlaw kaba ki khot ka Daudaka.

Na ka bynta ba la leh bymhok ia u Ram, u Syiem Dasaroth u la sngewsih jur eh ha la ka mynsiem bad shen shen u la iap noh. Ha kata ka por u Bharot um don ha shnong, u nang leit kai sha iing u kñi bad um shym tip ba ki la ong ban long syiem noh ma u. Tad u wan poi ha shnong u sa tip ia kaba long baroh. Kumta kumta hi keiñ u ong, “Ngam kwah long syiem bad synshar ia ka hima ha ka jaka u hynmen la jong.” U mih bad leit sha khlaw ban leit wad ia u Ram bad u la leit lap ha u lum Shitrakuta. Hangta u aiti ia ka pansngiat long syiem Hynrei la u kyrpad u nguh u dem katno katno ruh, u Ram um treh ban pdiang ia kata ka pansngiat bad ban leit kylla sha Ajodhya. U ong ruh ba katba ym pat dap khadsaw snem un num

leit kylla. Hangta u Bharot u shim ia ki kharam kjat u Ram u kyntiew halor ka khlieh bad wallam sha shnong. U buh ia kita ki kharam u Ram ha ka khet shong syiem, ia lade u shong ha madan. U pyniaid ia ka kam syiem tang kum u myntri rangbah.

Ha ka por ba ki jong u Ram ki ia shong ha ri khlaw, ki la pyniap bun ki rakot khlaw. Ka para u Rabon u Syiem jong ka Langkapuri ka wan shaba ki shong ki jong u Ram. Ka kren ki ktien ki bym sngewdei. Kumta u Lakhon u la ot ia ka khmut bad ia ki skhor jong ka. Nangta u Rabon u la bitar shibun ch, la un shu ia pam pyrshah ruh um lah. Hangta u thaw buit da kumno ban pynjah burom ia ki. Kumta u la ai hukum ia uwei na ki rakot ba un kylla khun' skei ksiar bad ban leit ialehkai harud ba ki shong ki jong u Ram. Ka Sita ka la iohi ia ita i skei bad ka la -

ong ia u Ram, "Khie leit kem ban ia leh kai." Kumta u Ram u la leit ban kem, hynrei i nang Phet sha ba kham jngai kham jngai jlang Hangta u Lakhon u la leit wad ia u Ram u iehnoh marwei ia ka Sita. Ia lade u Rabon pat u pynkylla kum u pukir blei bad leit kren da

ki ktien jem jai ia ka Sita. Ka ruh ka ai jingshong. Haba u la ia kren katto katne, ukem kynsan ia ka, u rah soit sha Lyngkapuri. Hangta u Ram bad u Lakhon, da ka jingiarap lem u Honuman ki la leit hiar thma ia ka Lyngkapuri. Ki la ioh pyniap ia u Rabon bad ioh pat ia ka Sita.

Ynda la dap ka khadsaw snem ba ki shong ha ri khlaw, ki jong u Ram ki sa wan kylla pat sha shnong Ajodhya bad u Ram u sa sa long Syiem. Baroh ki briew ki la ia kmen bad s ngewbha shibun eh.

Jingkylli

1. *Thoh katba phi tip ia ka khana shaphang u Ram.*
2. *Balei ia u Ram la phah sha khlaw khadsaw snem?*
3. *La jia ain ia u Syiem Dasaroth hadien ba la leit noh u Ram sha khlaw?*
4. *U Bharot u para Ram, u la leh kumno haba ki la pynduh syiem ia u Ram?*
5. *Ka la jia ain ia ki jong u Ram ha ka por ba ki shong hapoh khlaw?*
6. *U Rabon u dei uei? Thoh katba phi tip shaphang jong u.*

SHAPHANG U NONGTHAIÑ JAIÑ

Ha kawei ka shnong kaba kyrteng ka Jaiñ-tiapur, la shong uwei u Mynso thaiñjaiñ. U don lai ngut ki khun kiba iehnoh khunswet noh ka kmie la dang khynnah. U kpa u shu thaiñ bad die ia ki, kat kaba ioh synei u bsa ia ki khun. Ynda u la tymmen ki khun ki la san bha. Ki la leit la wan hi, ki la ioh la ka bam ka sa bad bsa artad ia la u kpa ba um nang leit jingleit shuh shano shano ne ban thaiñ jaiñ ruh um lah shuh. Ynda kham slem ki sdang ban sngew btai ia u tymmen. Ki ia ong para ki, “Une u tymmen u shu shong sngi khlem trei khlem kam, hato ngin ialeh noh kumno?”

Uta u tymmen haba u la iohsngew ba ki la ia ud shitom eh ki khun na ka bynta jong u, u la ong, “Balei phi ia pyrkhat laiphew jaid na ka bynta jong nga? Phi ki khun lada phi la btai eh ban sumar ia nga, nga mat shu mih noh na iing. Kumta u par da u diengduh u leit shong ha ki iing dara ba ki sher harud iew. Hangta baroh kat ki ba wan iew wan hat jar kiba isynei ki ia ai jingbam, haba dei u

ioh jingbam haba dei um ioh. U shu shong khop hangta u shu dem kyrpad ia u Blei u ong, "A, Blei! A Blei! kat ka mon jong me ngan leh," Tang kum kita ki ktien u shait duwai. Hangta la bna baroh kawei ka shnong haw ba uta u nongthaiñ jaiñ u la long pukir blei, u bym ong ei ei shuh uba kyrpad tang ia U Blei. Kane ka ktien ka leit sawa haduh u syiem jong kata ka ri.

Ha kawei ka miet leit tuh ki nongtuh na iingsyiem ia ki jingdeng bad ki mawkordor bun tyngka. La tohkit katno katno ruh ym shem sabut shuh. U Syiem u sngewsih shibun eh ia kane, kumta u hukum ia u shakri rangbah ban leit ha une u tymmen ioh u lah ban iathuh uei uba tuh bad haei ki mar.

Uta u shakri syiem u iaaid na ka lynti khim ba ieng ka kynroh jrong baroh arliang lynti. Naduh jngai u la iohi pyrshah ia u tymmen. Dei hamar ba u la thngan eh u shu bam katba wan ai synei ki briew, kaba eh kaba jem ruh u shu klun namar ba um don bniat shuh ban khta. Hamar ba u bam ia kaba eh ka leit sah kut ha ka pdot, u kohnguh nguk nguk ba u ialeh ban klun pynleit shapoh ka ryndang. U shakri syiem u

iohi na kham jngai ba u kohnguh kumta, u mut ba u khot ia u ban leit kloï. U shu ryngkang thir-thir na kata ka lynti khim. Tad u lait ki shu ngat ki kynroh bram baroh arliang lynti. U shakri syiem u la sngewthuh bad u la ngeit bha ba uta u tymmen u la tip lypa ia ka ban ngat ka kynroh. Tad u poi hajan u da nguh khrup u ong., “Ko kynrad, u syiem u phah ia nga sha phi namar ba shah tuh ki mar kordor ba phin pynkhmih hato uei ba la tuh bad da kumno ban ioh pat ia ki mar.”

U tymmen u ong, “Kata ka long kaba jur ka kam. Lada ym da khmih bha bun sngi ngam lah ban leh kumne kumne. To khie leit pyllait kawei ka kamra, ynda shong hangta lehse yn lah ban ong.” Kumta kumta ki la pyllait kawei ka kamra. U leit shong hangta, ki ai ka bam ka sa katba mon. Ia kata la bna ham ba la liet u pukir ha iing syiem ban khmih uei ba la tuh ia ka mar.

U tymmen u khuslai bad miet bad sngi hato yn leh da kumno ban shem ia ki mar bad ia ki nongtuh. Um ioh thiah bha shuh ba u khuslai eh. Ki nongtuh pat ruh ki khuslai da ka jingsheptieng ba ioh u iathuh kyrteng ia ki. Ha kawei ka miet haba dum

bnai bha ngaiñ-ngaiñ uwei u nongtuh u wan tied ia ka jingkhang. U tymmen u khie joit u plie wang ia ka jingkhang. U rung u nongtuh, u nguh u dem na ki kjat u ong, “Wat iathuh hano hano ruh. Kine ki mar nga la wallam.” U tymmen u la sngewbha, u shim ia ki mar bad u nongtuh u sa leit noh. Tad shai pher mynstep, u khot ia ki rangbah syiem u aiti ia ki mar. U syiem u la sngewbha shibun eh. Naduh kata u syiem u shu ri ia u tymmen, u ai bam ai sa haduh ba un da iap.

Jingkylli

1. *Thoh ka jingiathuhkhana shaphang u Nongthaiñ jaiñ*

2. *Batai bad shna sentence ia kine ki ktien harum :— khunswet, nguk-nguk, klun, thir-thir, bram, khrup, ngaiñ ngaiñ.*

KI LYOH KA MIET BA SNGUR

1. To king to king baroh,
To king ko phi ki lyoh, !
To ngam shatihe to per shatei,
To paw la dur shoh ieit pyrtnei,
Ha ki pyntha ka miet ba sngur,
Ba ba u bnai, tyngshain ki khlur.
2. Kynjai nga la ioi,
Halor kata ka ri,
Ki lum, ki them, ranap, taphah,
Diengsoh, diengpai, jong ka nongbah,
Ki jaka phlang jong ki jingri,
Ryngkat hangta ki blang masi.
3. Lyngngai, hin hin jai jai,
Ki um ha nga khlem wai,
Ha peit, ki lyngkha kba ba san,
Ha sngew, ka sur kumba ka wan,
Na ki sur lum jong u nongrep,
Mynba ka shoh ryngkat ka syep.

4. Jar jar mynsiem ka tuid,
Namar ha sur ka miet,
Ban um balor kata ka shnong;
Bym lah kit shuh jong ki jingong;
Ha sngew ki jingdoh thiang jong ka,
Halor jong ki 'mationg jong nga.
5. Hum-hum ki skhor la lut,
Ban shoh ki jingsammut;
Ba duitara ka dem h'u ksai,
Ban rwai ban ud pat te lashai,
Ban ioththiah jai halor jingdoh,
Ba shong ha ri ieit thoin ki lyoh.

—B. Thangkhiew.

Jingkylli.

1. *Thoh na ka jingkynmaw ia ki san dkhoh na "Ki Lyoh Ka Miet Ba Sngur".*
2. *Batai ia kine ki ktien harum :--
dur shoh ieit pyrthei, ranap, taphah.*
3. *Batai ia ka jingmut jong ka dkhoh kaba ar.*

SHAPHANG KA SHINI

Hangne ha ri Khasi ba wan poi ka mithai, ka shini, ka mishri na sha Dkhar don katto katne na ki tymmen jong ngi kiba mynshuwa kiba pyrkhat ba U Blei U pynlong kum kine ki jingbam tang sha ri dkhar hi. Naei ba ki mih bad ba ki thaw, bun na ki kim tip. Ia kine ki la thaw na u pai uba long ha ri War, ha ri Bhoi bad ha ri Synteng. Sha ri Dkhar ki thaw na ki bun rukom ki kynja dieng, kum ki dieng soh Khajur, Tal bad na ki kynja jingthung kum u Beet bad kiwei kiwei.

Ka shini ha ka jingshisha ka long kaei kaei kaba wat baroh kawei ka pyrthei ruh ka dang tip dang shibit. Ia ka shini ki shem nyngkong ha India. Tang ba hyndai ia ka ki pyndonkam tang kum ka dawai bad ha ki khawai-dawai, kiba ki kwah ban da don bam bang bam thiang.

Ki Greek bad ki Roman ki briew kiba la khein kiba stad ha ka por hyndai, ki pyndonkam tang da ka ngap haba ki pynthiang ia ki jingbam jong ki. Dei ki Arab kiba ai jingtip phylla ia ka Europe hyndai haba ki leit rah ia

u pai sha sepngi. Ki hikai thung ia u ha Egypt ha Sicily, bad ha Spain. Ka ri Europe baroh kawei ka tip nyngkong ia ka shini ynda wan ki Crusader na sha Arabia hi.

Hadien kane, ka ri Europe baroh kawei ka wan sha mihngi ym tang ban thied musla musli ne jaiñ rusom hynrei ban thied shini de. Ha kata ka por kim pat tip lynti na duriaw. Ki iaaid na ryngkew ryngkew. Ka Venice ka dei ka shnong kaba donnam eh, ka long ka pdeng kaba pyniaid ia ki mar baroh kiba poi na ri mihngi. Ha, ka 1488 haba u Vasco-da-Gama u Nong-Portugal, u la slem lynti na duriaw, ka la rit noh ha ka khañi pateng.

Ka jingwad shini bad musla ka wallam ha Europe sa kawei ka jingphylla. U Columbus u mih na la ka ri ban leit wad lynti thymmai na duriaw bad ban leit thied shini, u shem pynban ia ka ri America. Dei ruh na ka bynta ban ioh shini ba ki English, French bad kiwei kiwei ki jaidbynriew na Europe ki leit shna colony ne buhai shnong sha kiwei pat ki bynta jong ka pyrthei kiba kham shit kham syaid khnang ba kin thung pai.

Ia u pai ha ri Khasi lada thung u long bha Jied ka madan kaba bha, kaba i don dewmet,

lur bad puh bha ia kata. Ai ka sboh katba phi lah, hangta sa rep da u pai. Ynda u la long, sa pam, sa tylliat pynmih ia ka um. Pynshit ia ka ha ding suki suki ynda rngat ka la long mithai.

Na ka mithai pat phi lah ban pynlong shini lane mishri da kaba phin jiar bha bunsien Kaba sah pat na kata ka long mithai lali ba ki khleh дума dih.

Kane ka long kaba i eh shibun tang ba lada u briew u trei shitom u lah ban pynlong mithai, shini bad mishri ruh. Lada ngim pyrshang bad ngim trei kata ka long ka jingbieit ka jingjai-pdeh jong ngi hi. U Blei um ju ai shiliang iano iano.

Jingkylli.

1. *Ia ka shini thaw naei?*
2. *Mano ba shem nyngkong ia ka shini? Da kumno ka leit poi sha Europe ?*
3. *Kumno ki thaw ia ka shini na u pai ?*

KA ARABIA

Ka Arabia ka long ka ri kaba dap da u shyiap suda, tang hateng don ki jaka kiba bha, kiba bit rep bit riang. Ia kane ka ri la ker kut, shatei da ka Syria bad Mesopotamia, shathie da ka Arabian

Sea, sha sepngi ka Red Sea bad sha mihngi da ka Persian Golf. Ki khun Israel ha k a por ba ki lait mraw na Egypt, shuwa ba kin leit poi sha ri Cannan, ki sah ha kane ka rishyiap kumba sawphew snem.

Ia kane ka ri la bynta ha ki lai bynta—ka Ri-shiap Arabia, ka bynta kaba khraw eh; ka Arabia Yemen ne Arabia Felix, ka bynta kaba rit eh bad kaba lai pat ka Ri-maw Arabia.

Ha ka Ri-maw Arabia kaba don shaphang shatei lam sepngi jong ka Arabia don artylli ki shnong kiba donnam eh, kawei ka Mecca, kawei pat ka Medina. Ha ka shnong Mecca la kha ia u Mahomed, u nongseng jong ka niam Musulman, ha ka snem 570 A. D. U la thoh

ia ka kot niam jong ki kaba ki khot ka Koran ka kitab kaba ki ong kaba la wan hiar na bneng ha u. Naduh u dang khynnah hi u long uba pynleit jingmut shibun shaphang ka niam Blei bad u la thmu ban pyniar ia ki jinghikai jong u hapdeng la ki briew. Ynda haba u la dap 40 snem u sdang ban ialap ia kata ka niam thymmai jong u. Shiphew snem u la sdang ban iathuhkhana ha Mecca, hynrei ki nongsynshar jong kata ka shnong ki thmu ban pyniap pynban ia u. U sa phet noh sha Medina bad hangne u la pyniar ia la ka niam bad kumta ki nongbud jong u ki la nangbun nangbun. Ha ki khyndiat snem shuwa ba un iap ka Arabia baroh kawei ka la shim ia ka jinghikai thymmai jong u ban mane tang ia uwei U Blei, u Allah. U la iap ha ka snem 632 A. D. ha Medina.

Ia ki shnong Mecca bad Medina ki musulman ki ñiewkor shibun eh. Na kylleng ka pyrtnei ki leit ban duwai Blei ha kine ki jaka namar ba ka Mecca ka long ka jaka ba la kha ia u Mahomed bad ka Medina pat ba don ka jingtep jong u.

Ka Arabia Yemen ka long shaphang sepgi lam shathie jong ka ri Arabia. Tang kane ka bynta jong ka ri Arabia kaba seisoh bha

bad kaba sbur. Ia kane ka jaka la da da ki lum kiba jrong na ka liang jong ka ri shyiap, bad ka rud duriaw jong ka ka long kaba madan bad seisoh bha. Ki jingmih kiba donnam kum ka Myrrh, Frankincense bad Balsams, ki wan poi na Yemen.

Ka pdeng jong ka ri Arabia, ka dap da ka ri khlaw bad shyiap suda. Ha kane ka bynta don bun ki dieng acacia bad kiwei ki jait dieng kiba rit phyrngop phyrngop. Na ki dieng acacia ki pynmih ka gum kaba ki khot ka Arabic gum. Ki dieng palm ne ki kynja dieng slew dieng tlai ruh ki bun bha. Ki Arab ki bam kdang ia u soh kine ki dieng kumba bam ma ngi shane ia u khaw.

Ia ki Arab kiba shong ha kane ka ri khlaw la khot ki Beduin. Ki don la u rangbah uba ki khot u Sheik, uba synshar halor jong ki. Ki shong ha ki iing jaiñ. Kim don iing don sem namar ka jingim jong ki ka long ban shu shang kylleng na kawei ka jaka sha kawei pat. Kine ki briew ha ka por mynhyndai ki shait lute ia ki kynhun jong ki nongmane Blei kiba leit sha ki jaka kyntang bad haduh mynta ruh kane ka im tuh im lute jong ki kam shym duh.

Ki jingri ba kongsan jong ki Arab dei ki ut bad ki kulai. Ki kulai jong ki ki long kiba donnam baroh kawei ka pyrthei namar ba ki shait mareh eh. Ia ki ut pat ki ju pyndonkam ha kaba kit jingkit ha ri shyiap. Kine ki mrad ki don ka jinglong kaba pher. Ki lah ban iaid lyngba ka ri shyiap kumba iaid ka jhaj lyngba ka duriaw. Ki long kiba khelaiñ kiba lah ban shah ia ka jingkhluuid johg ka ri shyiap, kiba lah ban shah ia ka jingsliang um bad haba ki iaid ha u shyiap ki kjat jong ki kim ju ngam. Ia ka dud jong ki ki Arab ki dih bha bad uno uno u nongiaid lynti, tad poi hi ha Arabia, u la ioh shuwa shi khuri ka dud ut. Ia u shñiuh ki ju thaiñ blanket, thaiñ jaiñ, thaiñ tyllai, ia ka doh ki bam bad ia ka snieh ki thad tyrkhong khnang ban shna tiar hna tar.

Jingkyll

1. (a) *Ka ri Arabia ka long ka ri kaba kunno ?*
- (b) *Kiei ki pud sawdong jong ka ?*
- (c) *Ha ki katno bynta la pyniabynta ia ka Arabia, Kiei kita ?*

(67)

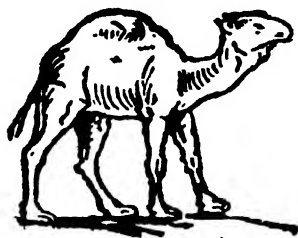
(d) *Ka Mecca had Medina ki donnan namar kaei ?*

2. *Thoh katba phi tip shaphang u Mahomed u nongseng jong ka niam Musalman.*

3. *Thoh katba phi tip shaphang ka Arabia Yemen.*

4. *Ka pdeng jong ka Arabia ka long kaba kunno ? Thoh katba phi tip shaphang jong ka.*

5. *Thoh katba phi tip ia ki nongshong-shnong.*

I SNEIN PYNIOO

To ieng muluk ka Ri Jaintia
Pyneh u tur dei bor dei nia,
Ham chan leh bein, ham ngeit pynroh,
Hadien u bood ici hok un ksoh.

A khon ka Ri Jaintia, wiar nam
U ia dung ia suh chidoh chisnam,
Pynnep ki rien u daw iei pap
Chilok chijor, ham jooh arsap.

—*Ram Khain Marong,
Jowai.*

U MAW HAPDENG SUROK

Shisien la don uwei u syiem uba khraw shibun eh, u khraw ym tang ka bor hynrei bad ka mynsiem ruh. U long u briew uba stad bad uba bishar hok ia la ki khun ki hajar. Kane ka jinglong jong u ka la pynlong ia ka hima jong u kaba suk kaba saiñ bad kaba roi kaba man. Ka nam ka jingbha jong u ka la par sawdong ka pyrthei.

Tang kawei kaba la pyndiaw mynsiem ia u, namar ki khun ki hajar ki long ki briew kiba lyngkta, bad ki bym ju kwah ban iarap iwei ia iwei ban ia bit ia biang lang baroh. ìla i kam iba rit eh ria ruh ki ia khmih khmat wei ia iwei ban leh. Kumta u la pyrkhat ka lad kumno ban leh ban hikai ia ki ba kim dei ban pynsah teng ia kaei kaei.

Ha kawei ka miet u la khie naba thiah, u mih sor na iing syiem bad u la leit sha kawei ka lynti kaba iaid na u wei u lum ban poi sha ka shnong syiem jong u. Ka long ruh ka lynti kaba ki iaid ki ieng bha ki briew. Ynda poi hangta hamar i jaka iba khim bha,

u la tih kawei ka thliw hapteng surok. Ynda u la dep, u sei kawei ka jingsong na la ka pla, u buh hangta. Nangta u sa pyntyllun uwei u maw uba heh bha narud surok bad tap khop ia kata ka thliw.

Dang step, ha ka sngi kaba bud la dei ia id lynti nangta uwei u nongrep bad la ka kali kulai. U lap ia uta u maw hapteng lynti u la khniun bad la ong. "Shish! ka jing-khlemakor kine ki briew, ki ieh ia u maw hapteng surok! Balei kim da ia weng noh sharud! I kam iba tang shi khyllipmat ruh ym don, kim lah ban leh!". Kumta de u ring noh la ka kali na sha kyndong surok. U ialeh katba lah ban kiar ia uta u maw haduh ba ka shalyntem kali ka la synrud sa ia ka kyn-roh surok baroh. Hynrei um weng ia uta u maw.

Nangta la dei ia id sa uwei u shipai. U ia ia id pawang bad la ka rwai ka siaw artad khlem khmih don aiu hapteng surok. Ynda u poi ha ka jaka ba don uta u maw, u la jynthut phak, khram sha liewnur u la ur. U nangta joit bad u la iohi ia uta u maw hapteng surok. U la kynther la ki jaiñ ki nep bad ka khñiun artad la ka jong ka jing-

thulmur haba ia id lynti, bad u ia id beit noh la ka lynti, ia u maw u ieh hajuh.

Hadien la wan poi sa ki nongkhañi shi-kynhun bad la ki mar ki mata bad ki nongkit nongbah. Haba ki la io hi ia uta u maw hapteng surok ki la ong, "Waw! Ka shnong aiu kum kane ! Tip la katno sngi une u maw u la don hapteng surok!" Wat la ki ong kumne, ym don uwei ruh napteng jong ki u ban weng noh sharud ia uta u maw.

Kumta uta u maw u la sah ha kajuh ka jaka da ki taiew. Kat kiba ia id nangta ki shu ia id la ka ia id bad ki shu ia kynnoh ia kiwei pat ba kim pynkynriah noh ia u sharud lynti.

Hadien lai taiew ynda u Syiem u lap ba uta u maw u sah hi hajuh u la phah pyrtashnong ba ki paitbah baroh kin wan ialang ha kata ka jaka ba don uta u maw.

Ynda ki la ia lum lut hangta, u Syiem u la ong, "Ko khun ko hajar, ko pait ko raiot, baroh phi ia io hi ia une u maw uba dong hangne hapteng surok. Dei ma nga uba la buh ia u hangne. Une u maw u la don ha kane ka jaka la lai taiew mynta ka sngi. Phi la ia ia id nangne la bun wat, hynrei ym

don iwei napdeng jong phi ki ban pynshitom ia lade tang khndiat ruh ban weng noh ia une u maw harud. U la long uba pynwit ia phi ha ka iaid lynti synkien hynrei phi la shu shah shitom. I kam iba lah ban pyndep tang ha ka shi khyllipmat bad lada phi la leh kumta kan jin da la pyni ia ka jingtipbriew bad jingsngewlem jong phi ia ki para ba ia iaid lynti."

Kumta da lade hi u la weng ia uta u maw na kata ka jaka bad pyntyllun sharud surok bad nangta u sa pyni ia ka thliew kaba u la tap da uta u maw. Nangta na ka thliew u sei ia ka pla kaba la thoh hajrong. "Ia kane ka pla, un ioh uba weng ia une u maw na kane ka jaka."

U la law ia u ksai bad u la pyni ha ki paitbah ia ki tyngka ksiar kiba la thep ha kata ka pla bad u la ong. "Namar ba nga weng hi ia une u maw, ki tyngka ngan ioh biang ma nga hi."

Kane ka la long ka jingsneng kaba bha ia kita ki briew jong kata ka shnong. Nadien kata kim ju iehnoh shuh ia kiei kiei kiba wit ha lynti synkien ba kin leh pat kiwei bad

kim ju ia khmih khmat shuh iwei ia iwei.
Tad don kaei kaei kaba wit ne iwei ha lynti
ne haei haei ki la weng bad pynkhuid bak
bak.

Jingkylli

1. *Thoh ka jingiathuhkhana shaphang “U Maw Hapdeng Surok.”*
- 2, *Aiu ka ai jingsneng ia ngi ki nongshong shnong?*
3. *Thaw sentence ia kine ki ktien harum :—*
pyndiaw, tap khop, kyndong, hiar, synrud, iaid
pawang.

KA SYNRAI

Ka por Synrai, Aiom bathiang
Ban wan rah jingiewbih,
Barobor ia ka nga ju sliang,
Iai pynjem jingsngewsih;
Tang ha ka hi nga shem jingtngen,
Wat la shisien shi snem.

Ka bneng ka shai khuid kdiar-kdiar,
'Lap bah la phet sha jngai,
Ki sim ha suiñ thapniang ki piar
Khadduh ha ka ki rwai;
Ah! Kan leit noh tang wan u thah,
Ia ka'n iai kynmaw sah.

—R. Palle.

Jingkylli

1. *Thoh na ka jingkynmaw ia ki ar artylli ki dkhot "Ka Synrai".*
2. *Aiu u nongthoh jong "Ka Synrai" u iathuh shaphang jong ka.*

U SOCRATES

U Socrates u long u briew uba sniew briew hynrei la kha ia u hapdeng ka jaidbynriew ka bym ju lah shah ia ka jingsniewdur hangno hangno ruh, la ha ka kup ka sem, ka bam ka dih, ka iaïd ka ieng, ka dur ka dar, ka pyrkhat ka pyrdain ne ka ktien !ka thylliej. Tang hadien katto katne pat ki samla jong kane hi ka jaidbynriew kaba mane ia ka jingbhabriew, kim lah khlem da ker tawiar ia u ban sngap ia ki kyntien ba stad bad ba sngewthiang jong u.

Ia u Socrates la kha arhajar snem mynshuwa ha kawei na ki shnong kiba harud Athens. U kpa jong u u la hikai ia u da ka kam stah dur, hynrei tang katno u iehnoh noh ia kata ka kam ba u kwah ban wad hok. Ki don bun ki riewstad ha kata ka por kiba hikai ia ki Greek kumno ban im, hynrei u pat u iaïd la ka jong bad um bud ia ki jinghikai jong ki.

U sdang ia ki jinghikai jong u da kaba shu kylli jingkylli thop shi thop. Lada don uwei u briew uba wan ha u uba ong, "Nga

tharai kumta kumta,” “Nga ngeit kumta kumta” u Socrates u kylli ia u balei u ngeit kumta bad balei u pyrkhat kumta. Ha kata ka rukom u iatai nia bad ki nongbud jong u haduh khadduh khadwai ka mih napdneg kata ka jingiasaid, ka nia kaba dei eh. Ki samla kiba u Socrates u hikai ban kylli jingkylli ki kylla long hadien ki nonghikai kiba stad tam jong ka ri Greece. Haduh mynta mynne ia ki ktien bad jinghikai jong ki ka pyrthei baroh kawei ka dang kheiñ kor.

Hynrei ha ka por jong u katto katne na ki riewdonbor ha ri Greece kim lah shah ia ki jinghikai jong u. Ki nongsynshar jong ka Athens, ka shnong kaba u im bad u hikai, ki don la ki rukom pyniaid paitbah bad kim sngew-tynnad ia uta u briew uba hikai ia ki paitbah ba kin shu dem kylli bad artatien ia ki jingleh jong ki man ka por. Kumta ki kem ia u, ki bishar ia u bad rai ba u dei ban iap.

Ki nongbud jong u ki tang shu iohsngew ia kata ka rai ki sdang ban iam ban lynñiar hynrei ma u pat kynjai. “Ngam tip ka jing-iap ka long kaba kumno”, u ong ha ki nong-bishar jong u, “Ka lah ban long pynban kaei kaei kaba bha bad ngam sheptieng ei-ei

ruh ia ka. Kaba nga nga tip thikna eh mynta ka long tang kane, ba ka long kaba sniew ban iehnoh ia ka kam la jong. Kumta na kine artylli ngan jied ia kata kaba lah ban long kaba bha bad kyntait ia kata kaba nga la tip thikna ba dei kaba sniew.”

Ha ka por ba la buh ba un dih ia ka bih, u ia shongkai lyngngai bad la ki paralok, u ia kren ia kane katai kaba dangsah teng. Ynda la dep u shim ia i khuri bih iba ki la buh lypa ban dih khlem jingtieng ne jingsngew-sih. Kumta u leh uwei na ki riewstad ba don nam jong ka pyrthei, u im kum u riewshlur, u iap kum u riewshlur. U jied ia ka jingiap khnang ba un nym duh ia la ka hok, ban wad ia ka jingshisha kaba don ha ka jingim.

Jingkylli

1. *Ki Greek ki long ki jaid bynriew kiba kumno ?*
2. *Hangno bad mynno la kha ia u Socrates ?*
3. *U kpa jong u hikai jingtnei aiu ia u haba u dang khynnah ?*
4. *Thoh katba phi lah shaphang ka jinghikai jong u.*
5. *Balei u Socrates u dei ban iap bad kumno u shim ia ka jingiap.*

KA JINGIATHUHKHANA SHAPHANG KA KHYNNAH KYNTHEI

La don kawei ka khynnah kynthei kaba ngeit sneng katba ong ki kmie ki kpa. Ka shah skhor kyndiang bad ka ialeh minot ruh ban nang ia kano kano kaba ki hikai ia ka. Kam ju kaw-kaw daw-daw bad kam ju pyn-shitom ruh, kumta ki ieit ia ka bad ki batai ia kane ia katai laiphew jaid ba kan nang kan tip.

Ka la nang ruh ban pule bha. U kpa jong ka u ieit bad u thied bun ki kitab rit ban pule kai. Katba ka pule ka da pyn-sngewthuh ia lade, lada kam sngewthuh kumno kumno, ka leit kylli ha u kpa ne ha ka kmie.

Ia kano kano kaba ka la sdang leh ne pule ka da pyndep, kam ju pynleit jingmut pat shawei. Lada ka klet ei ne kum leh palat ia kano kano, ka sngewsih shibun eh na ka bynta kata. Haba ka kum kren lamler ka pyrshang katba lah ban nym leh shuh kumta.

Haba ka kwah ban tip ia kaei kaei ka kylli na u kpa ne ka kmie, ka sngap dngong

ia ka jingbatai jong ki, ka pyrshang ruh katba lah ban buh jingkynmaw ia kaba ki batai.

Ka ju shong khop khop hajan ka kmie, ka thaiñ jingthaiñ, ka suh jingsuh, ka sumar ban leh khuid katba lah. Ka sumar la ki jaiñ, ka khylliap bad ka da syrtap bha khop khop, kam ju phriang madei la ki jaiñ ki nep. Haba ka shem ba ki kad ne pei ki jaiñ, ka syrdep, ka suh, kam ju iehnoh kyrwang kyrwing. Ia ki sohkhawja, ia u khaw pyrsit, ka da lum bha ban ai ia ki syiar, kam ju bret than.

Jingkylli

1. *Aiu kane ka jingiathuhkhana ka ai jinghikai ia phi?*
2. *Batai bad shna sentence ia kine ki ktien :—
Shah skhor, kyndiang, kaw-kaw daw-daw, sngap dngong, phriang madei, kyrwang kyrwing.*

KA JINGTHWET LYNTI JONG KI NONGSEPNGI BAN WAN SHA MIHNGI

Na ka jingthoh bad jingiathuh jong u Marco Polo ki nongsepngi ki tip thikna shaphang ka spah ba phylla ba don ha ri mihngi bad kumno kin iaid na ryngkew khnang ban poi sha India bad China.

U Marco Polo u dei u khynnah uba na Venice. U dang khadsan snem ka rta ha ka por ba u mih na shnong ban leit khmih pyrthei bad u kpa bad u pakhynnah jong u. Ynda u wan phai pat sha la shnong u la rangbah bha, namar u sah noh shi por bad u syiem China, u Kublai Khan. Une u icit shibun ia u Marco Polo namar ba u long uba sian ba stad bad uba nang ban kren bun ki jaid ktien. U pynlong ia u u nongrahtien-syiem sha kylleng ki hima mihngi. U phah ia u sha India, sha Cochin China bad sha kiwei kiwei de ki jaka. Kane ka la ai jingmyntoi shibun ia u Marco Polo namar da kaba iaid kumta kylleng kylleng u la nang ioh jingtip shuh shuh shaphang ka jinglong ka ri mihngi.

Ynda ki la ia jah kumba arphew lai snem na shnong ki jong u Marco Polo ki la sngewkwah ban iohi pat ia la ka jong ka ri. Ki la iathuh ia u Syiem China, ba ki la kwah ban leit phai noh sha shnong. U Kublai Khan u sngewsih ban pyllait ia ki hynrei hadien ynda ki iai ong eh u mynjur.

Ka shim por slem ia ki ban poi biang sha la shnong. Ki hap ban iaid biang ia ki rai-eh rai-dam, ia ki ktieh bad u shyiap kiba ki la iaid mynshuwa. Ynda ki la poi ha shnong, ki para shnong jong ki kim ithuh shuh ia ki. Ym don na ki uwei ruh u ban ngeit ba u Marco Polo, u khynnah uba rit uba tlot, u la long u rangbah uba riewspah tam bad u nong-leit jingleit ba pawnsam.

U kpa bad u pakhyannah jong u haba ki iohi ba baroh shi shnong ki kheiñ sohshnong ia ki, kim banse shuh ban shu leh da kawei ka buit. Ki khot bam jingbam ia ki paralok jong ki baroh. Ki riam ialade da ki jaiñ rusom ba itynnad bad leit ia shongkai bad ki ha ka por ba ki dang shu wan. Hadien katto katne ki leit pli noh ia kine bad phong da kiwei pat ki jaiñ kordor ba ki wan rah na sha mihngi. Khadduh khadwai ki wan mih sha ki

lok jong ki da ki jaiñ jot jaiñ tngit ba ki phong ha ka por ba dang iaid lynti. Ki paralok jong ki ki shu khmih lyngngoh. Hynrei katba ki dang ia duriap shaphang kane ki jong u Marco Polo baroh lai ngut ki shim mar mar kawei ka tari. Ki ot da kita ki tari ia ki jaiñ syrdep jong ki bad na ki thliw syrdep ki shu mih da ki mawkorkor ki bym tip bym thaw shuh. Ki paralok jong ki ynda ki iohi ia kane ki sa ngeit ba ki dei shisha ki para shnong kiba mih na Venice ban iaid kai pyr-thei.

U Marco Polo um shym klet ia ki jingphylla ba u iohi sha mihngi. Hadien u thoh ia kine baroh ha ka kot. Ia kane ka jingthoh jong u pat ruh ka shim por da ki snem ia ki briew ban ngeit. Sha sepngi ha kata ka por kim ju poi pyrkhat ban don ki ri kiba riewspah bad bun briew kum ka India bad China. Ki mut ba ki jingiathuhkhana jong u shaphang ki rusom, ki mawkordor, ki bam bang bam thiang bad ki jingiewbih ba phylla ba ki dei tang ki khana shu thaw.

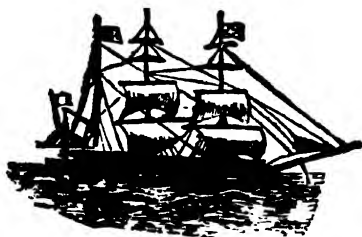
Hadien, ynda ki iai wad iai wad ki briew ki shem ba ki jingthoh jong ki dei pynban kiba shisha. Ki pule biang bad pule bniah ia.

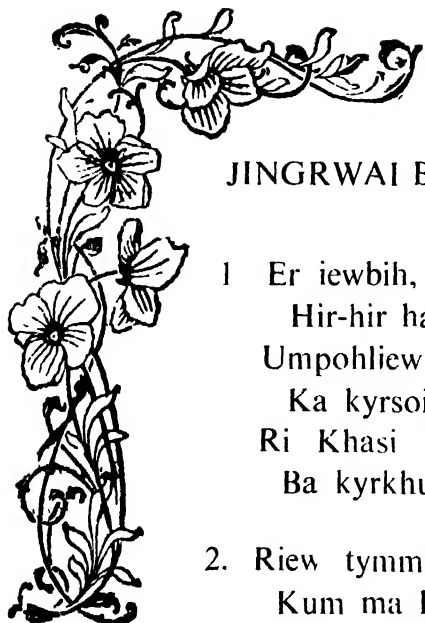
ka kot jong u bad pyrkhat kumno ban leit sha ki ri ba u Marco Polo u poi.

Namar ba shitom eh ban iaid na ryngkew ki sdang ban wad lad ban iaid noh sa na duriaw de. Kumba arspah snem hadien u Marco Polo, u Columbus pat u mih na Spain bad u Vasco de Gama na Portugal da ki jhaj jong ki ban wan sha ri India.

Jiugkylli

1. *Thoh katba phi tip shaphang ka jingim u Marco Polo ha ri Mihngi.*
2. *Ki la leh kumno vnda ki leit phai sha la shmong.*
3. *Aiu phi tip shaphang ki kot u Marco Polo ba u thoh shaphang ka ri Mihngi.*

JINGRWAI BUROM IA LA KA RI

- 1 Er iewbih, Ri Khasi,
Hir-hir ha them ha lum,
Umpohlieu, kaba shngiam,
Ka kyrsoi nalar ki lum,
Ri Khasi Ri Khasi!
Ba kyrkhu U Trai Nonglum.
2. Riew tymmen, khun Khasi,
Kum ma ki, te ym ju don,
Ba la seng ha pyrthei,
Ban eh rngiew eh rwiang tyndon
Ri Khasi, Ri Khasi!
Ba icit u barim u bajah.
3. Ri Khasi, ka ñiew kor,
L'u Thawlang la lawbei,
Ki syntiew bakordor,
Ba ki phuh shong thymmei,
Jingkyrkhu, U Kynrad,
Ban neh ban khien pyrthei.

4. Tiew bun jaid, riew nongwei,
 Ka pyrthei la kie berong,
 Tiew iewbih Ri Khasi,
 Ba ki phuh ha law adong,
 Er iewbih, Ri Khasi!
 Umjer bneng ka theh lynnong.

5. Ri Khasi ba la seng,
 Nongrim ha pyrthei,
 Khyrdop bah kiba skhem,
 Ba la ker pyllun U Blei.
 Ri Khasi, Ri Khasi!
 Ka pyrthei ki riew sotti.

Ijun Sing Lyngdoh.

Jingkylli

1. *Thoh na ka jingkynmaw ia ka dkhot kaba 2 bad kaba 4 na ka "Jingrwai burom ia la ka ri."*

2. *Batai bad thaw sentence ia kine ki ktien harum :— shngiam, kyrsoi, eh rngiew, kie berong, law adong, riew sotti.*

U BNIAH BAD U TIP

U Bniah bad u Tip ki ia pyrkhathaw ñing.

U Bniah.—Hato lok, ha kato kawei ka kot pule ba thoh u briew u ong, “To da pyrkhathaw ban thaw la ka ñing,” u mut aiu bad yn pyrkhathaw ia ei, ngam shemphang.

U Tip. -Kat kaei kaba don ia ka ban thaw ñing te thaw kumto keiñ! Tang kawei kaba dei ban khmih ha ban thaw ñing lyntang ka dei ba phin pynlong ka khrum kaba jrong ar phut tam ne duna.

U Bniah.---Yn pynjrong lehnohei than katta katta yn donkam aiu? Nga te nga mut ban shu pyndem ki lyntang ha khyndew.

U Tip.---Em, em, ko lok! Kata te ka bym bit eh. Donkam ban pyllait thliw ban ioh rung ka lyer ban pyrhut ka khrum.

U Bniah.---Phi la kren sa ia ka ’tien bieit! Ka lyer kan lait baroh sawdong ka ñing, yn donkam aiu da ka lyer kaba na shapoh khrum?

U Tip.—Khmi, ko lok, ngan batai tang khyndiat eh ia phi. Ha kaba jrong ka khrum ki dieng khrum bad ki lyntang kim pyut kloï. Ka khyndew naba ka ioh lyer ka rkhiang bad ka dei ia ka khrum ban sar shisien shi taiew lada ym lah kumta ruh shisien shi bnai ne tam ne duna. Ki tymmen hyndai ki ju leh bad ki ju bthah ia la ki khun ki ksiew ban leh kumta.

U Bniah.—Da kaba pynkhuid eh ia ka khrum kan donkam aïu? Ban lah pynkhuid tang ia ka jrong lyntang ruh ka bit hi. Ia kine ki lyntang lada ki sniew ki pyut noh ruh ngam khein eh!

U Tip.—Phi te lok, uba bieit shisha shisha! Nga thait ban kren ruh, ha ka bieit ha ka mutlop artat. Lada phim sngap ia kaba ia ong lem, to thaw katba phi mon.

U Bniah.—Em, phi lok! Nga nang ia kylli khnang na phi ban leh kumno kaba sngewbit te phi rap bitar pynban. Hynrei nga uba kham bieit ialade lada ym ia pyrkhat lem bad ki lok kumno ngan thaw ïing? Sa nga uba kham duna peisa nga kwah ban thaw syndon ban nym trei arsien pat.

U Tip.—Shisha keiñ, nga nang ia pyr-khat ia ka ban bha ka iing te phi shu kren bniah pynban laiphew jait. Phi tip ba ia wan batai hangne, nga kwah peisa mo?

U Bniah. —To batai, ka long kumno da kaba tbian ka khrum bad ba jrong ka khrum.

U Tip.—To sngap bha, ngan iathuh. Haba tbian ka khrum, kawei, ki dieng shan, ki dieng siang bad ki lyntang ki sniew ki pyut kloi. Ka jakhlia, ka um ka wah, u ñiut u ñier, kat uba hap u ia pyut lem hangta. Da kita baroh ki pynsniew ia ka lyer, ki pyniohpang ia kiba shong ha iing. Ka jingiewkhong jong kata phim tip, haba baroh shi sngi phi iehnoh rynghang ki jingkhong. Hynrei mynmiet haba la khang ki jingkhong khop baroh, phi baroh shi iing phi la ia ioththiah jar, hangta ka lyer icwkhong na khrum ka wan kiew shapoh iing. Katba phi nang ring mynsiem siak shi siak ba ioh thiah, katta ka nang rung shapoh ka met jong phi. Ia ka iing khyndew phim i ha ri Jaintia ba hikai u Syiem jong ki la hyndai, ka 'lape bad pynkhuid man la ka taiew? Kane ka rukom kaba bha shibun eh bad kaba dei ban ia būd baroh.

U Bniah.—Shisha, ko lok ! nga la shemphang.
 Ngan ngeit noh ia phi bad nga la sngewthuh
 ia ka jingthmu u nongthoh.

Jingkylli

1. *Kumno ngi dei ban shna ñing lada ngi siang
 da ka lyntang, bad balei.*
2. *Kumno ngi dei ban sumar ia ki ñing khyndew.*
3. *Thoh ka jingiathuhkhana shaphang u Bvagh bad
 u Tip.*

U SUBHAS CHANDRA BOSE

Na ki riew donnam kiba ialeh ia ka jinglait-luid jong ka ri India, u Subhas Chandra Bose u dei uwei uba kham phylla. Ka jingim jong u ka long kum ka khana puriskam bad ngim kham shem khah ha ka jingim kaba mynta.

Ia u la kha ha u January, 23rd, 1897 ha Cuttack. Ka dei ha ka

por kaba u Swami Vivekananda u la sdang ban pynphriang ha baroh kawei ka pyrthei ia ki jinghikai jong u. Ia u Bose kiba ha iing jong u haba u dangrit ki khot ieit da ka kyrteng 'Subhas'---"Uba Thiang Ktien," hynrei kim ju poi pyrkhat ei ei ban don shisha ka por ba ka India baroh kawei kan sngap ia ka ktien jong u.

Katba nang iaid ka snem u Bose u la nang pyni ia ka jinglong jong u ba u long uba nep bad jylliew jingmut. Ki kmie ki kpa jong u haba ki iohi ia u ba u long kumta

ki ialeh ban ai ka jinghikai pule kot kaba janai ia u. Ki phah ia u ha ki skul Phareng kiba don ha kata ka por ha Cuttack.

U Bose naduh u dang khynnah bha u sngewtynnad ia ki jinghikai jong u Swami Vivekananda bad u shait pule ia ki kot niam bad leh ia kiei kiei kiba ki hikai hangta. Tang shu dap pat khadlai snem u phet noh na iing ban leit wad riewblei ki ban hikai ia u. U leit poi shaduh lum Himalaya ha ka jaka kaba shong ki Sanyasi. U iaidda ka kajat lyngba kita ki lumi bad kumba hynriew bnai ei ei u shu ia shong tang bad ki dngiem ki khla hapoh krem. Haba u iohi ia ki temple ha lum Himalaya u Bose u la kmen shibun ba u la poi. Hynrei ynda sah tang katto katne u shem pynban ba na kita ki iingmaneym don briew uba lah ban ai ki jinghikai kiba u kwah. U mih bad wan kylla noh sha iing. Um ju ia kren ei ei badno badno shaphang kata ka jingphet na iing, sha uwei na u paralok jong u, u thoh tang kumne. “Kampher ei ei, ki mat ong ki briew katba ki ong, ia nga,” Ha kawei pat ka shithi u ong, “Katba nangmih ki sngi nga la nang sngewthuh sngewthuh ia ka kam ba nga dei ban

leh ha ka jingim jong nga.”

U leit skul biang bad u shong haduh un da dep ia ka B. A. bad hangta u leit sha Bilat. U pass ia ka I. C. S. Examination ha ka 1919. Um shym trei kam namar tang shi por u la shim bynta noh ha ka jingiakhiah ia ki British kaba don ha ri India ha kata ka ka por. U sngewiahap jingmut eh bad u C. R. Das bad u trei bad met bad mynsiem hapoh ka jingialam jong u. U shah kem bad ha ka por ba u iap u C. R. Das u don ha Mandalay Jail.

Hadien kane bun na ki por jong u ki shu lut tang ha phatok. Ki jingleit phatok jong u ruh bunsien ki long kiba shu shah set kumto khlem bishar khadar. Ha ka snem 1932 u pang jur ha phatok. Ka sorkar kam banse ban pyllait namar u dei ban leit sha Europe ban phah sumar ia lade.

U sah ha Europe san snem naduh 1933-1938 tangba u long hi kum u koidi namar ia u kim shah ba un wan kiew ha ri India.

Ynda la kut ka miat long koidi jong u u wan phai sha ri India. U tang shu poi ki paitbah ki ia tyllun lut sha u bad ia u la

thung President jong ka Congress ha Haripura. Ha ka Tripura Congress kaba long ha ka snem kaba bud ki jied President biang ia u tangba u aiti noh ia kata ka kam da la ka mon sngewbha namar ba u iapher jingmut bad u Gandhi.

Na ka bynta ka jingthoh jong u ha ka kot khubor, ka Sorkar Phareng ka kem ia u ha ka snem 1940. Ki leit bah jamin ia u bad kumta u sah noh ha iing la jong ha Calcutta. Hynrei kyndit kyndit ha kawei ka sngi u shu jah la ka jah na ka kamra kaba u sah. Ym tip u mih ha kano ka rukom namar ia ka iing la ker kut da ki pulit. Hadien hadien sa bna ba u leit poi sha Vienna ha Germany. Ha ka por ba dang mih na India bun ba u shu iaid da ka kjat lyngba ka Central Asia.

Ynda poi ha Germany u Subhas Bose u ia lok bad u Hitler. Ka dei ha ka por ba long ka Thma Bah kaba ar bad ka jingmut jong u ka long ban beh noh ia ki British na ri India da ka jingiarap jong kito ki hima kiba ialeh pyrshah ia ki ha ka thma.

Ha ka snem 1943 u Subhas Bose hamar ba jur bha ka jingialeh u mih na Germany.

U shong da ka German U-Boat bad shiteng lynti da ka Japanese Submarine kaba la rieh bad ap khnang ia u ha Indian Ocean. U lait im bad leit poi ha Singapore. Hangne u lum ia ki Indian baroh khoit kiba don sha mihngi, kata sha Japan, Singapore, Java, Sumatra bad kiwei kiwei de ki jaka. U shna kawei ka kynhun shipai kaba khraw bad ai kyrteng ia ka da ka Azad Hind.

Kane ka kynhun 'shipai lang bad ki shipai Japanese ka ialeh pyrshah ia ki British daiñ shi daiñ na sha mihngi. Ka thew beit beit ban wan sha Delhi lyngba jong ka Burma bad ka jingkyngnoi risa artad 'Delhi Chalao.' Ka jop man ka jaka thiaw shi thiaw bad ka wan poi haduh Imphal. Hangne ka don ka jing-ialeh kaba jur hapteng kane ka kynhun shipai bad ki shipai British lang bad ki kynhun shipai jong ki hima kiba iashah sha ki. La iap u bynriew u bym tip shuh hynrei hamar ban sa jop u Subhas u hap ban phah sangeh noh ia ki shipai jong u. Namar ba ka Japan ka la rem bad kumta u ruh bad ka kynhun shipai jong u ki la hap ban mane noh ia ki nongjop.

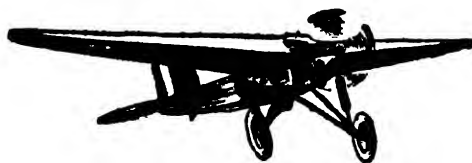
Kane ka dei ha ka snem 1945. Khyndiat sngi hadien kane u Bose bad uwei u shipai uba bud ia u, u Habibur Rahman ki shong da ka aeroplane ban leit shaphang Tokyo. Kata ka Aeroplane ka hap noh ha Formosa. Naduh kata ym ju iohsngew ei ci shuh shaphang jong u.

Don bun hajar ki bried ha India kiba wat haduh mynta ruh ki ngeit ba u Bose u dang im. Ki kyrmen ha ka kawei ka sngi un shu wan mih kyndit kyndit kumba u ju leh haba u jah.

Jingkylli

1. *Hangno [la kha ia u Subhas Bose ? Thoh katba phi tip shaphang ka jinglong jong u.*

2. *Kunno u Subhas Bose u la shim bynta ha ka jingiakhieh jong ki Indian pyrshah ia ki British ?*
 (a) *Ha ka por ba u dang don ha ri Indiu bad*
 (b) *shabar ka ri india.*

KA JINGKYNTU BAN IAINEH KAWEI

Ko para riew Khasi-Khara,
To ngin ia thik kawei, ho khynraw:
Naduh mynta ka sngi shisha,
Ha la uwei U Blei—U Bathaw.

1. Ka buit te kawei— ka bor te kawei ho lok,
La suk ruh ngin trei— la duk ruh ngin trei
don bok;
la la ka hok kynti,
Ngin num ieh noh ma ngi —Kynrad.
2. Akor te kawei—aman te kawei, ho lok,
La kiew ruh ngin trei -- la hiar ruh ngin trei
don bok;
Ka kam ka jong ngi hi,
Hano pat ngin aiti—Kynrad.
3. La khia to ngin bah la shon to ngin shah
ho lok;
La ngi sah khynnah --U Blei un sa sei rang
bah, don bok;
Na la ka ri sotti,
U long kpa u long kñi'—Kynrad.

Jingkylli

- 1 *Thoh na ka jingkyntu la “Ka Jingkyntu Ban Iai Neh Kawei.”*
- 2 *Batai bniah ia ka dkhot kaba lai.*

SAW NGUT KI MYNTRI KIBA STAD

Mynhyndai, ha shnong Benares shisien la
synshar uwei u syiem uba khraw
shikatdei eh. Ki khun ki hajar jong
u ki ieit bad burom ia u na ka
bynta ka jingsynshar hok bad ka
jingbha jingsbun jong u. Ka jingim jong ki
ka long kaba suk kaba sain bad ba pahuh
pahai. Ha ki kam synshar hima pat ia u la
iarap da sawngut ki myntri kiba stad katta
katta. U syiem barobor u ju sngap ia ki jing-
bthah bad jingai jingmut jong ki ha barob
ki kam.

Ha kawei ka por, khlem ka jingpan jing-
mut na kine ki sawngut ki myntri, u la ai hukum
ban shim ka khajna kaba heh na ki khun ki
hajar jong u. Tad iohsngew ia kane, kita ki
myntri baroh sawngut ki la leit sha u syiem
bad ki la ong. "Ko kynrad, lada phi ngeit
la ngi wat leit oh kum kane ka khajna, ka
ban long ka jingkit kaba khia ia ki paidbah."
Haba u iohsngew ia kine, u syiem u la bitar
shibun. U la beh ia ki na ka kam myntri
bad u la knieh lut de ia ka spah ka hajar

jong ki katba ki don bad u la ong. “Khie mih noh shi syndon na ka hima jong nga, ngam kwah shuh ban iohi ia ka khmat jong phi baroh sawngut.

Kumta baroh sawngut ki la ia mih noh na iing syiem. Kim tip kin ia leit shano sha mihngi sha sepngi, shatei ne shathie? Katba ki dang ia iaaid pyrkhat kumne, ki la iohi ha surok ia ki dienjat kiba dang shen jong kawei ka ut. Tad ki iohi ia kita ki dienjat jong ka ut, ki la klet noh la ka jong ka jing-jynjar bad ki sdang ban ia kren noh shaphang kata ka ut bad ka la iaaid artad. Katba ki dang ia kren kumta, la wan lap uwei u nongkhañi bad u la iathuh ia ki ba la jah noh ka ut kit jingkit jong u. Uwei na kita ki myntri u la kylli, “Kata ka ut jong phi ym dei kaba dkoh?”

Uba ar pat u la ong, “Ka ut jong phi kaba matlah ka khmat kamon?”

Uba lai u la ong, “U tdong jong ka u long uba lyngkot?”

Uba saw pat u la ong, “Ka ut jong phi ka don ka jingpangkphoh?”

Uta u nongkhañi haba u iohsngew ia ki jingkylli jong ki u la kohnguh la ka khlieh

bad u la ong da ka jingshitrhem kaba khraw
 'Hooïd, hooïd, ka dei! Ban ia nga u trai
 ruh phi kham lah ban batai bha pynban ma-
 phi du shaphang ka ut jong nga! Haei phi
 iohi ia ka?"

"Ngi khlem iohi ia ka haei haei ruh," la
 jubab ki myntri baroh sawngut. "Lait noh
 tang kine ki dienjat jong ka hangne ha lynti."

"Te kumno phi kham tip maphi ia ka
 jinglong bad jingshitom jong ka ut jong nga
 ban ia nga u trai ruh?" la ong u nongkhaï
 bad ka jingdom artat. "Me ia dei ma me
 uba la ia kem bad die shawei pat ia ka ut
 kit jingkit jong nga. Kumne kumne ngan leit
 mudui sha u syiem na ka bynta kane." Kumta
 de bran u leit sha ting u syiem bad
 mudui ba saw ngut ki myntri ki la tuh bad
 die ia ka ut jong u.

U syiem tad iohsngew ia kane u la phah
 shaw bran bran ia kita ki myntri bad u la
 byrngem ban pynshitom bad thep phatok ia ki
 lada kim lah ban iathuh ia ka hok.

Haba ki la wan ki nguh ngon ha khmat u
 syiem, ki ong artat, "Ko syiem kynrad, ngi
 iathuh ia ka hok, ym dei ma ngi kiba tuh

ia ka ut . Ngi khlem iohi ruh ia ka.”

Ong sa u syiem, “Kata ka bym lah ban long. Khlem da iohi kumno phi lah ban batai ba ka long kaba matlah, kaba dkoh, u tdong uba lyngkot bad kaba pang kpoh?”

Hangta u myntri uba nyngkong u la jubab, u ong, “Syiem, kynrad shi hajar nguh haba nga khmih thuh ia ki dienjat jong ka ut kiba paw ha ka khyndew, nga shem ba ki paw bha tang lai tylli ki kjat. Kumta ka la wan shoh ha ka jingmut jong nga ba ka ut ka dei ban long kaba dkoh, lymda kumta balei yn paw tang lai tylli ki dienjat.”

U myntri uba ar u la ong, “Nga pat nga iohi ba ki sla dieng kiba shaphang ka-diang jong ka surok baroh ka la lah bam lut, hynrei kiba shaphang kamon pat tang iwei ruh khlem da duna. Kumta nga la tharai ba ka khmat kamon jong kane ka mrad ka long kaba sniew bad kam lah ban iohi don aiu shaphang kamon.”

Uba lai u ong, “Hangne hangtai halor ka khyndew nga lap ki dak jaw snam imat kumba ka jaw namar ka jingdait jong ki skain. Lada ka ut ka don u tdong uba jrong ki skain kin nym ioh ban dait ia ka

haduh kumto, ka la lah ban beh ia ki. Namar kata nga sngewthuh ba u tdong jong ka u long uba lyngkot.”

Uba saw pat u ong, “Nga shem ba ki dien jat jong ka ut kiba sha khmat pateng pateng ki da shai bha imat kumba kyrshan, haba kiba shadien pat tang dei ruh kim dei bha ha khyndew, imat kumba ki long kumba ring na ka bynta kano kano ka jingshitom kaba don ha ka met jong ka. Kumta nga la shu antad ba ka don jingpangsuh-kpoh bad haba ka wan kane ka jingsuh, ki kjat jong ka ki ring bad ka hap ban kyrshan skhem da ki kjat kiba sha khmat.”

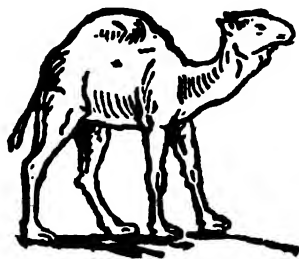
Haba u iohsngew ia kine ki jingbatai baroh, u syiem u la sngewkmen shibun bad u la sngewburom shikatdei ia ki na ka bynta ka jingstad jong ki. U la ong, “Lada kine sawngut ki briew kiba don ka jingstad kaba kum kane, haba ki ai jingmut ia nga ba ngan nym oh ka khajna kaba heh ia ki khun ki hajar jong nga la dei ban shu ia mynjur lang bad ki. Dei ban weng noli ia kane ka khajna shisyndon. Map bad wan biang sha ka hima, nadien nangne ngan shim ia ka jingai jingmut bad jingbthah ba kordor jong phi

barobor."

Kumta de u thung myntri biang ia ki bad pynphai biang ka spah ka hajar baroh kaba u la knieh bad ka hima ka suk ka sain.

Jingkylli

1. *Balei u syiem u beh ia ki sawngut ki myntri na ka hima jong u ?*
2. *"Khie mih noh shisyn don na ka huma jong nga ngan kwah han iohi ia ka khmat jong phi baroh sawngut." Mano, mynno bad phangno la kren ia kine ki ktien "*
3. *"Kara ka ut jong phu vm dei kaba dkoh?" Balei la kren ia kine ki ktien ?*
4. *Da kumno kiu ki myntri ki wan phai biang sha ka hima ?*

SANKARDEVA

Kumba san spah snem mynshuwa la don uwei u brier ha Kamarupa uba kyrteng Siro-moni Bhuyan C'handibara, u jaid Khyastha. Une u brier da ka jingstad bad jingminot jong u hadien hadien u la long u brier uba donbor bad donnam ha Kamarupa. Ki khun ki ksiew jong u ynda ki la long heh long hain ki shim noh da ka kyrteng Burabhuyan.

Ha ka por ba synshar u Syiem Viswa Singha ha Kamarupa ki jaid Bhuyan ki la long kiba khlain bor shibun. U Kasumbura Bhuyan u dei u rangbah kur jong ki. Ia ki Bhuyan u Syiem Viswa Singha um da sngewtynnad bad kumta u la mut ban pynduh noh ia ki.

Khnanng ban lait na utei u Syiem u Kasumbura Bhuyan lem bad ki jaid ki khong jong u baroh ki phet noh sha Alikhuri kaba dei ha ka jaka ba don ka jylla Nowgong mynta. Ha kata ka por ka Alikhuri ka dei hapoh ka hima jong ki syiem Ahom.

U Kasumbura u shong ha Alikhuri bun bun snem, Um don khun shynrang, kumta da ki snem u pynlut la ka por ha kaba duwai ia u Sita ba un ai khun shynrang ia u. Da kaba iai duwai u Kasumbura u sa ioh uwei u khun shynrang ha ka snem 1449 A. D. Uta u khun jong u dei u Sankaradeva. Ha ka por ba kha ia u Sankara don bun ki jingjia kiba phylla kiba 'pyni ba u un da heh un long u briew uba khraw bad donnam.

II

U tang dap ar snem ka rta ki kmie ki kpa jong u ki iap noh. Kumta ia u la ri da ka kmie kha jong u ka Khersuti Ai.

U Sankara ha ka por ba u dang khynnah u long uba bha briew shikatdei eh. Ka snieh doh jong u ka stem kum ka ksiar, u long kum ka sngi ba phyrnai ha sahit bneng. Haba ia shongkai shibun, ma u 'dei uba pynsngew_ bha sngewtynnad ia baroh, tang shu peit ia u sngew kumba la khuid pap. Khlem deng khlem kieng la shu itynnad hi ban peit.

Ha ka jingkhlañ ruh u long uba la palat liam ia ki para khynnah baroh. U lah ban ialeh bad ki masi khlaw, u shu bat ia ki tang na ki shkor bad ki reng. U masi tang kumta hi um lah khiih shuh, u shu pynhiar mynsiem phia shi phia.

U lah ban jngi lyngba ia ka Brahmaputra ha ka por ba ka dap bha ha u bnai slap.

Ia ka skei pat ha khlaw u shu beh khlem khnam khlem ryntieh ha ban da lap bad shu kem im ia ka da ki kti

Ia ki kha whale pat ha Brahmaputra u bad kai da ka kti. U sei ia ki shabar bad pyni ha ki paralok. U um ju pynlehnohei kawei ruh ka jingsngew-bha haduh ba tang ban pule kot bha ruh um lap shuh.

Haba u la dap khadar snem ka rta ka kmie-kha jong u ka la ong ia u. "Sankara ma nga bad baroh kiba ha iing ngi sngew-sarong ban don u khun kum maphi. Tang kawei

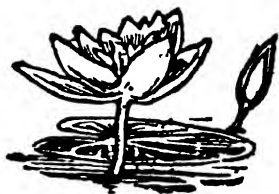
ka long ba phim ju pule kot. U kpa bad kiba ha iing ha sem jong phi baroh ki dei ki riewstad. Phi ruh phi dei ban bteng ia ka nam ka burom ba la don pateng pateng ha ka iing jong ngi. To kynmaw ia kane ko khun ba ieit jong nga."

Ka jingsneng jong ka kmie-kha jong u ka la ktah shibun ia ka mynsiem jong u Sankara.

U kular ia ka ba naduh kata ka sngi un leit skul bad minot bha noh.

Ka jingbha mynsiem jong u Sankara, ka jingkyrmaw kloi ia kiei kiei bad ka jingnep jong u ka la pynlyngngoh ia ka skul baroh kawei. Tang hadien katno la ithuh ba u dei uwei u riewstad. Tang hadien katno taiew pat u la lah ban thoh kawei ka jingrwai ia u Khrishna kaba ong kumne: -

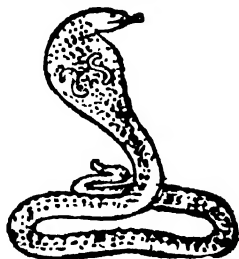
"Ki slakti jong Me ki
long kum ki tiew Lotus.
Ki khmat jong Me kum ki
sla tiew Lotus. Me dei uta
uba thiah ha ki khlaw.
Me dei uba don lut uba

dap lut bad u mynsiem jong baroh ki jing-thaw. Me kyndat ia ki jingsheptieng jong nga bad Me bah khlieh ia ka jinglaitim jong nga.

Me long u nongpynim jong kito kiba jynjar. Me u nongai ia ka jingsuk ba janai. Ko Trai Kynrad nga nguh ia Me.”

Khyndiat sngi hadien ba u shna ia kane ka jingrwai iaroh, u Sankara ynda la lait skul u iohthiah noh ha phyl-law skul. Katba u dangthiah hangta, namar ba shit-eh ka sngi uwei u bsein u shu shong thik hangta harud bad da ia ka khmat jong u Sankara na ka sngi da ka khlieh jong u . U nonghikai u dei iaaid shata u la iohi ia ka khlieh bseñ hynrei kumta kumta hi uta u bsein u par noh bad u nonghikai u la lyngngoh haba u la iohi ia u Sankara pat ba u iohthiah hangta.

Ynda lait na skul u Sankara u pynlut la ka por ha kaba pule ia ki kot niam. U wad bniah bad ialeh ban sngewthuh ia ki jingthoh jong ki. Hadien hadien da ka jingduwai bad jingpynleit jingmut ka wan ha u ka jing-sngewthuh shaphang ka niam kaba shisha.

U sdang ban hikai ia ka Niam jong u. Don tang uwei U Blei, don tang kawei ka jingngeit: ym don shuh tang uwei hi', u ong.

Kane ka dei ka jinghikai ba kongsan jong u. U Blei uba don bad tip lut u wan long briew sha ka pyrtnei ha ka dur jong u Sri Krishna bad ia u la iaroh bad mane baroh shi tyllup bad bneng bad khyndew.

Ki briew ki sngewtynnad ia ka jinghikai jong u bad bun ki ialum ban pdiang noh ia kata ka jinghikai thymmai. Ki ai ia u ka nam *‘Deva’ bad naduh kata ka por ia u ki khot u ‘Sankaradeva’.

Kawei de ka jinghikai ba u Sankaradeva u hikai ka long ba ym don bapoh ym don bakhraw. Ha ki iingmane jong u baroh ki lah ban lei lut.

Ki Brahmin ki pyrshah bha ia ki jinghikai u Sankaradeva. Ka don ka jingiasaidnia ka baheh ha iing u Syiem Naranarayan jong ka Koch Behar. Ki wan ki Padit na kyl-leng ka ri India ban ia don ha kata ka jingiasaid. Ynda ki iatai nia ki shem ba ki jinghikai jong u Sankaradeva ruh ki long kiba shisha. Nadien kane ka jinghikai jong u ka la saphriang kylleng ka ri Assam.

U Sankaradeva u im haduh shispah khad-khyndai snem. Ynda u la sngewthuh ba un sa iap noh u aiti ia ka kam jong u baroh

ha u nongbud jong u u Madhavedeva, bad
pynlut la ka por tang ha kaba rwai bad
kyrpad ia U Blei.

Ha ka sngi kaba un sa iap artad, u da
sum bad phong ia lade da ki jaiñ kiba lieh.
Ynda lah u sa shong ha ka jaka kaba ki la
shna khnang. Ki nongbud jong u ki ker saw-
dong ki rwai ia ki jingrwai niam, ki duwai ia
U Blei haduh ba un da dkut mynsiem artad.

Ki jinghikai jong u Sankaradeva ki long ki
nongrim jong ka jingstad ka ri Assam baroh
kawei. Ha ka jingiar mynsiem ka jingstad
bad ka jingjylliew jingpyrkhat pat u ia ryngkat
bad bun ki riwhok jong ka pyrthei.

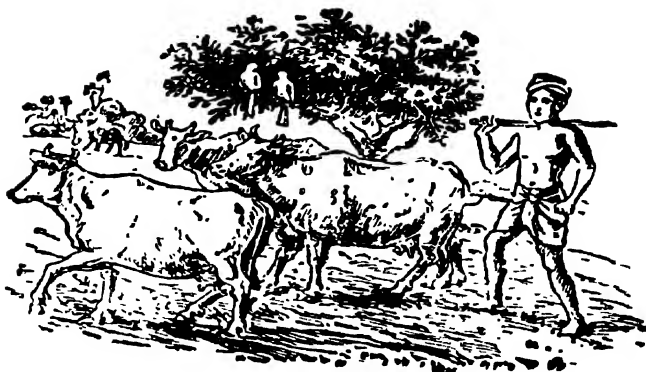
“Kawei na ki lynti ban leh hok bad kaba
bha tam”, u ong, “ka long ban ieit ia ki jingthaw
baroh kumba ieit ia lade.”

Jingkylli

1. *Thoh katba phi tip shaphang u kpa jong u
Sankaradeva.*
2. *Ha ka snem aiu la kha ia u Sankaradeva.
Thoh katba phi tip shaphang ka sngi ba kha ia u.*
3. *Thoh katba phi tip shaphang ka por khynnah
jong u.*

(110)

4. *Balei u leit skul had thoh shaphang ka por
shong skul jong u.*
 5. *U la leh aiu hadien ba u la lait na skul ?*
 6. *Thoh karba phi tip shaphang ka jinghikai ka
niam jong u,*
- * Deva ka mut U Blei.

NONGREP

1. Ka nam ka burom kit ma u,
La u dei u briew ba duk:
Ka sngewbha sngewmiat ruh ha u,
La kumta um shongsuk.
2. Ban iaide ban ieng kai um lait por,
Ha iing ym lah lap shuh
Kum her ka shalyntem motor,
Sha la ka kam u suh.
3. Saw por saw samoi kim sepei,
La slap bah ne la rang,
Dang phyrngab ngab kum ka skei,
Sha la lyngkha u phrang.

4. I'u slap ka sngi u kheiñ sap bha,
Khlem kynta u kheiñ por;
Ban riam ban beit um kham salia,
Ban trei u kham kheiñ kor.

5. Ka trab u kieng, kyrdep u wah,
Ha tyrpeng bah mohkhiew,
Ka wait prat ruh ba skhem ki ksah,
Ka jasong de shi khiew.

6. Ka sngi na shynrong khlieh ka thang,
Ka tuid ka um kthang-mluh,
Ka ktieh shi rynñeng kum 'Niangkwang,
Ki irmat pat ki puh.

7. Mynta badei ka pyrthei stad,
"Khie me u riew jakhlia!
Kim tip badei u Long-kynrad,
Ba phieng ba i-shongkhia."

8. Na sdang ka snem u pyrkhat lypa
Ki kam ba dei ban dep.,
Ban thiew ban ot, bad la u kba,
Ban thad, ha thiar ban thep.

9. Dang ngir dang ngap kum' her ka **skoi**,
Ka tyngab kam pat riew,
Ha lyngkha la ki tiar u sei,
Bad piat u bah mohkhiew.
10. Shibor shithait duma u dih,
Shikyntien de u kwai
Ha u kam rung ka jingsngewsih,
Sawdong ka suiñ ka shai.
11. Kam syrwa ei kawei ka sngi,
Mynsngi-iew mynpoh-ia;
Ha u hi ym ju don shuti,
U dem ha lyngkha sia.
12. Dang khie u kynrup ia ka ja,
Ka sha um tip satia;
Kum babu "booked" Shapakhana,
Ban khie step um salia.
13. Katne ka bor ka sngi la lut,
Sa aiu dang don pat;
U peit u pyrkhat ia u ñiut,
Ba un sa thiew kynbat.

14. Te jwain u ieng kyrshan
syngkai,
Najan ka sem lyngkha,
Shapoh kseh te u leit
bam kwai,
Namar la ih u kba.

15. Ka bneng synrai ba tngen ka
 khuid,
 U Syiem dei tang ma u;
 Ha u bad na u kin iai tuid.
 Kyrhai ki jingkyrkhu.

16. I'u jhur u jhep, to peit sakhi,
I'u soh ne ia u pai;
Tad shrak ki ieng ki phulkubi,
Ban shong mraw te u'n nai.

17. Ha shyngkup ruh u pynpur ri,
Ban peit ym i-myntoi,
Ha lewduh pat ki Bengali,
Ia u ki ia knieh kloj.

18. Ban shi pda maw lei lei ka kper,
 La shem snem to ia jngoh,
 Ki Riewbha Riewmiat ba bam pher,
 Ia u ki leit ia khroh.

19. Wat Babu bam jajem ha Sor,
Janmiet mynstep ki dem,
Ba'n shu ia pyrshang thung motor,
Ka met ka phad ban skhem.

-B. Hewett Singh

Jingkylly

1. *Thoh katba phi tip shaphang ka jingim "U Nongrep".*
2. *Batai bniah ia ka dkhoh 1, 7, 11, 14, 15.*

U BAMON BAD KI NONGTUH LAI NGUT

Ha kawei ka khlaw kaba kyrteng ka Gautam u shong uwei u Bamon. Ha kawei ka por u mut ban leh jingkñia noh, kumta u la leit thied uwei u blang na sha shnong briew. U bah ha ka tyrpeng ia uta u blang ban wallam sha la kata ka jaka shong. Ia u la iohi-i ki nongtuh lai ngut. Hangta para ki hi ki la ong. “Ko lok, A! lada lah da kum kano ma kano ka buit ban shu ioh noh ia utai u blang na u Bamon te mo!”

Kumta ki nongtuh ki la sylla ban ia leit shong ha trai ki dieng, mar pajih pajih harud kata ka lynti kaba dei ban iaid uta u Bamon.

U Bamon u tad poi tiap ha uba nyngkong u nongtuh, u nongtuh u ong “Ko Bamon balei da phi ruh phi bah ha ka tyrpeng ia u ksew? U Bamon u ong, Em une um dei u ksew dei u blang kñia.” Tad u lah kren kumta u iaid noh bran bran. Ynda u poi pat ha uwei

u nongtuh, uta pat u ong “Waw! da u Bamon ruh u bah ha tyrpeng ia u ksew?” U Bamon u pynhiar na ka tyrpeng, u khmih iit bha liaw shi liaw, u mut ha la ka mynsiem hato balei ki dem kylli ki briew u ksew shi u ksew, hynrei ym dei u ksew dei thik thik u blang. Kumta u shim pat u bah ha ka tyrpeng u iaid noh soit, tang ba u khuslai ha la ka mynsiem khluk shi khluk.

Hadien u leit poi sa ha uwei u nongtuh uta u ong “Ko Bamon balei phi kit sa ia u ksew?” Kumta u Bamon u pynhiar noh dak ia u blang ha tbian, u ong lehse shisha dei u ksew haba lai ngut ki briew ki la ong u ksew, hangta u pyllait noh ia u blang, u leit sum u leit sleh bad leit noh sha la iing.

Kita ki nongtuh baroh lai ngut ki kem ia u blang ki leit lam sha la iing ki ia ot bad ia bam.

Jingkylli

1. *Thoh ka jingiathuh Khana shaphang U Bamon bad ki nongtuh lai ngut.*
2. *Kane ka jingiathuhkhana ka thew ia ei.*

A Blai, Tre Bnein Tre khyndaw,
Kyrhu ia ka Ri I man la i thaw,
Hei warom, hei akor ia ka pynskhem
Dei bor wakhroo I iong Me wam jooh rem.
La hei sñiawsih ne sñiawbha,
Pynspiah i sñiaw waroh payu-para.

—Berrywell Kyndiah.

